

Suomalainen syntyvyyskeskustelu Helsingin Sanomien verkkokeskusteluissa 2020–21

Meeri Salmane

Väestöliitto, Väestöntutkimuslaitos
Työpaperi 2022(10)



Suomalainen syntyvyyskeskustelu Helsingin Sanomien verkkokeskusteluissa 2020–21.
Meeri Salmane

Tiivistelmä

Työpaperissa tarkastellaan syntyvyyskeskustelua, aineistona Helsingin Sanomien Suomen syntyvyyttä koskevien artikkeleiden kommenttiketjut välillä 01.04.2020–31.03.2021. Analyysissa nousi esille kolme pääteemaa, jotka kuvaavat eri tapoja, joilla syntyvyyden laskua lähestytään verkkokeskusteluissa.

Ympäristöön liittyvissä tekijöissä syntyvyyden laskua määrittäviksi syiksi nousivat huoli ilmastonmuutoksesta, Suomen vääristynyt huoltosuhde sekä koronaviruspandemia. Talouteen liittyvistä tekijöistä syntyvyyteen vaikuttivat aineiston mukaan työn ja perheen yhteensovittamisen hankaluus sekä perhepoliittisten toimien kannustamattomuus lasten hankintaan. Elämäntapaan ja asenteisiin liittyvistä tekijöistä esille nousivat negatiivinen perhepuhe ja vanhemmuuteen liittyvien vaatimusten kasvu, haasteet sopivan kumppanin löytämisessä sekä yhteiskunnan lisääntynyt yksilökeskeisyys.

Sisällys

Aluksi	1
Aineistona Helsingin Sanomien artikkeleiden kommenttiketjut	2
Ympäristöön liittyvät tekijät syntyvyyskeskustelussa	3
Väestöräjähdyks ja ilmastonmuutos.....	3
Suomen syntyvyyden merkitys huoltosuhteen kannalta	7
Koronaviruspandemia	9
Talouteen liittyvät tekijät	11
Työn ja perheen yhteensovittaminen	12
Perhepolitiikka	16
Elämäntapaan ja asenteisiin liittyvät tekijät.....	20
Negatiivinen perhepuhe ja vanhemmuuteen liittyvät vaatimukset	21
Kumppanin löytäminen.....	23
Yksilökeskeisyys.....	26
Epävarmuus tulevasta	29
Lopuksi.....	31
Kiitokset.....	34
Lähteet.....	34
Liite: Helsingin Sanomien syntyvyyttä käsittelevien artikkeleiden kommenttiketjut aikavälillä 01.04.2020-31.03.2021.	35

TAULUKKO: Syntyvyyttä koskevien tapausten jakautuminen aineistossa.....	2
---	---

Aluksi

Suomessa on syntynyt aiempaa vähemmän lapsia vuodesta 2011 alkaen ja Suomen syntyvyys on matalin muihin Pohjoismaihin verrattuna (Rotkirch ym. 2017, 9). Tässä tutkimuksessa keskitytään syntyvyyden laskun syihin yksilöiden kertomana sekä vallitsevaan perhepuheeseen suomalaisten välisissä keskusteluissa. Suomen syntyvyys on ollut valtamediassa esillä läpi koko 2010-luvun, jolloin syntyvyys lähti vuosikymmenen kestäväan laskuun. Syntyvyyskeskustelu onkin Suomessa painottunut lähinnä syntyvyyden laskuun ja sen syiden etsimiseen.

Keskustelua on erityisesti määrittänyt huoli Suomen väestörakenteen vääristymisestä, minkä vuoksi syntyvyyden laskulle on pyritty etsimään parannuskeinoja. Keskustelua ovat herättäneet Antti Rinteen puheet “synnytystalkoista” vuonna 2017, jotka saivat kansalaisilta sekä puoluetovereilta kylmän vastaanoton (Liimatainen, 23.8.2017). Toisaalta keskustelua ovat herättäneet myös Väestöliiton Perhebarometrissa (2017) esille nousseet nuorten aikuisten lastenhankintainnokkautta laskevat mielikuvat “prisma-perheistä” (Vihavainen, 12.12.2017). Syntyvyyskeskustelussa on kuitenkin ollut havaittavissa hienoista näkökulman muutosta aiempaan, sillä viime vuosina syntyvyyskeskustelu on kietoutunut yhä enemmän keskusteluun ilmastonmuutoksesta (Elonen, 18.8.2019). Lisäksi koronaviruspandemian vaikutuksia syntyvyyteen on spekuloitu, sillä Suomessa syntyvyys kääntyi hienoiseen nousuun juuri ennen pandemian alkua (Häkkinen 21.1.2021).

Kaikki lasta toivovat eivät saa lapsia, mutta tutkimusten mukaan myös vapaaehtoisesti lapsettomien määrä on ollut kasvussa. Vapaaehtoisen ja tahattoman lapsettomuuden vaikutuksiin syntyvyyteen onkin alettu viime vuosina kiinnittää aiempaa enemmän huomiota (mm. Miettinen 2015, 9). Syntyvyyden voidaankin nähdä olevan yhteiskunnallinen kysymys, johon vaikuttavat biologisten syiden lisäksi monet eri syyt.

Tässä työpaperissa esitetään, miten lasten saamisesta ja sen lykkäämisestä puhutaan mediassa ja ihmisten välisissä keskusteluissa. Työpaperi pohjautuu pro gradu -tutkielmaan (Salmane 2021). Siinä tutkitaan, millaisia merkityksiä lasten hankinnan lykkäämiselle annetaan keskusteluissa, sillä syitä ja niiden merkityksiä ymmärtämällä voidaan nykyisiä lastenhankintaa tukevia järjestelmiä kehittää entistä toimivammiksi. Myös vapaaehtoista sekä tahatonta lapsettomuutta tukevan yhteiskunnallisen keskustelun kehittäminen on tärkeää yksilöiden hyvinvoinnin takaamiseksi. Tutkimuksessa tarkastellaan, miten Suomen syntyvyydestä puhutaan Helsingin Sanomien

syntyvyyttä koskevissa verkkokeskusteluissa vuosina 2020–21, ja erityisesti mitä syntyvyyteen vaikuttavia syitä kommentoijat nostavat esiin kommentteissaan.

Aineistona Helsingin Sanomien artikkeleiden kommenttiketjut

Aineistoksi valikoitui Helsingin Sanomien Suomen syntyvyyttä koskevien artikkeleiden kommenttiketjut välillä 1.04.2020–31.03.2021. Tutkimuksessa keskitytään Helsingin Sanomiin, sillä se on Suomen laajalevikkeisin sanomalehti ja se osallistuu yhteiskunnalliseen keskusteluun sen monipuolisena esiintuojana ja muokkaajana. Aineiston kommenttiketjut avaavat suomalaisten näkökulmia syntyvyyden tilanteesta Suomessa. Aineistoa analysoitiin sisällönanalyysin keinoin etsien keskusteluista lastenhankinnan lykkäämiseen vaikuttavia syitä sekä asenteita sitä kohtaan.

Aikavälillä ilmestyi lähes 90 'syntyvyys' hakusanan alta löytyvää artikkelia. Artikkeleista yhteensä 37 valikoitui tutkielman aineistoksi, sillä osa artikkeleista ei hakutuloksista huolimatta käsitellyt suoranaisesti syntyvyyttä Suomessa tai ne eivät olleet herättäneet keskustelua lukijoissa. Aineistoksi valikoituneisiin artikkeleihin oli kertynyt yhteensä 1487 kommenttia.

Aineistoon tutustuttiin lukemalla artikkeleita koskevat kommentit pintapuolisesti läpi. Tästä muodostui jo alustava kuva siitä, miten tietyt puhettavat ja käytetyt ilmaisut toistuvat kommenttiketjusta toiseen. Seuraavaksi jaettiin aineistossa toistuneet teemat eri kategorioihin niiden sisällön mukaan, joka helpotti myös toistuvien ilmaisutapojen hahmottamista. Kaikki havainnot on esitetty eri tyypeihin ryhmiteltynä taulukossa.

TAULUKKO Syntyvyyttä koskevien tapausten jakautuminen aineistossa (N).

Negatiivinen perhepuhe ja vanhemmuuden vaatimukset	75
Perhepolitiikka	75
Työn ja perheen yhteensovittaminen	64
Yksilökeskeisyys	60
Epävarmuus tulevast	57
Ilmastoahdistus	57
Väestörakenne ja huoltosuhde	39
Kumppanin löytäminen	37
Koronaviruspandemia	20
Yhteensä	484

Keskustelussa esiin nousseet aiheet on nimetty ympäristöön, talouteen sekä elämäntapaan ja asenteisiin liittyviin ja syntyvyyteen vaikuttaviin tekijöihin. Pääteemojen hahmottamisen jälkeen

aineistoa pelkistettiin ja luokiteltiin luomalla niistä alateemoja. Alateemoiksi muodostuivat lopulta negatiivinen perhepuhe ja vanhemmuuden vaatimukset, perhepolitiikka, työn ja perheen yhteensovittaminen, yksilökeskeisyys, epävarmuus tulevast, ilmastoahdistus, väestörakenne, kumppanin löytäminen sekä koronaviruspandemia.

Tekstissä esiintyvät kommentit ovat suoria lainauksia lukijoiden kommentteista. Kommenttien kirjoitusasut ovat kirjoittajien käsialaa, eikä niitä ole muokattu. Kommentteihin liittyvät artikkelit löytyvät liitteenä työpaperin lopusta.

Ympäristöön liittyvät tekijät syntyvyyskeskustelussa

Ympäristöön liittyvät syyt nousivat yhdeksi keskeisimmistä syntyvyyskeskustelua määritteleväksi teemaksi aineistossa. Ympäristöteemaan kuuluviksi syntyvyyteen vaikuttaviksi tekijöiksi on laskettu mukaan ilmastonmuutos, maapallon resurssien ylikulutus, maailman ylikansoittuminen ja sen suhde Suomen syntyvyyteen sekä koronaviruspandemian mahdolliset vaikutukset.

Ympäristöteeman ja erityisesti ilmastonmuutoksen laaja esiintyminen aineistossa oli jokseenkin yllättävää, vaikka aiheen oletettiin nousevan aineistossa esiin. Esimerkiksi Amnesty vuonna 2019 julkaistun kyselyn mukaan 18–25-vuotiaat näkevät ilmastokriisin olevan tämän hetken merkittävin maailman ongelmista (Amnesty, 2019). Tämä antaakin viitteitä siitä, että nuoret ovat entistä huolestuneempia ilmastonmuutoksesta ja se vaikuttaa mahdollisesti myös syntyvyyteen eri tavoin.

Väestöräjähdyks ja ilmastonmuutos

Syntyvyyden väheneminen Suomessa nähtiin monissa kommentteissa positiivisessa valossa, sillä suuri osa kommentoijista oli huolissaan maailman ylikansoittumisesta, ilmastonmuutoksesta ja siitä aiheutuvista ongelmista. Väestöräjähdyks ja ilmastonmuutosta koskevia kommentteja oli aineistossa yhteensä 57 kappaletta. Syntyvyyden lasku koettiin useissa kommentteissa mahdollisuutena ilmastotekoihin ja keskusteluissa tarjotaan uutta näkökulmaa huolestuneen sävytteiseen syntyvyyskeskusteluun. Monissa kommentteissa perusteltiin sitä, miksi erityisesti länsimaiden, kuten Suomen, tulisi toimia suunnannäyttäjänä maailman syntyvyyskehityksessä. Aineiston mukaan länsimaiden toivottiin toimivan esimerkkinä kehitysmaille, joissa syntyvyys on ollut erittäin korkealla jo pitkään. Kehitysmaiden uskottiin seuraavan perässä länsimaiden väestökehitystä koulutusmahdollisuuksien ja talouden kehittymisen myötä.

"Ikäänkuin se, että ylikuluttavien länsimaalaisten määrän väheneminen olisi huono asia. Me olemme se porukka, joka päästöt aiheuttaa, eivät parilla sadalla eurolla vuodessa elävät.

Jokainen suomalainen, joka ei synny, jättää synnyttämättä myös lisää suomalaisia ja näin päästöt vähenevät moninkertaisesti. Meitä on pian 8 miljardia eikä lisää tarvita."

HS, 15.06.2020

"Suurin ongelma ja syy katastrofaaliseen tulevaisuuteen maailmassa on ilmastomuutos ja saastuminen - niiden vanavedessä luonnonvarojen ehtyminen, nälänhätä ja lajien massiivinen sukupuutto. Syy mainittuihin tulevaisuuden näkymiin on liiallinen väestönkasvu ja sen mukana seuraava järjetön kulutuksen kasvu.

"Se, että Suomessa (tai muualla) syntyy yhä vähemmän vauvoja ei ole ongelma - se on ratkaisu. Vaikka syntyvyyden lasku kirpaiseekin hetkellisesti osan hyvinvointia, siihen tulisi kaikkialla maailmassa pyrkiä.

"Valitettavasti ihminen on itsekäs olento - juuri hänen on päästävä lisääntymään, ja jättämään juuri hänen (todennäköisesti ei mitenkään ihmeelliset) geeninsä maailmaa kansoittamaan, ainakin tuplana tai triplana."

HS, 29.07.2020

Aineiston mukaan suomalaisten nähtiin olevan elämäntapojensa ja kulutustottumustensa vuoksi ilmastolle suurempi rasite, kuin esimerkiksi kehitysmaissa elävien perheiden, joilla ei taloudellisesti ole varaa kuluttaa samaan tapaan. Suomessa ilmastoa kuluttavimpina tekijöinä pidettiin erityisesti talojen lämmityksestä aiheutuvia päästöjä sekä materiaalien hyödykkeiden huoletonta ja jopa ylenmääräistä kulutusta. Myös suomalaisista lapsista kertyvää jätettä, kuten kertakäyttöisiä vaippoja sekä lyhytikäisiä lastenhoitotarvikkeita kritisoitiin useissa kommentteissa.

Kommentoijat olivat sitä mieltä, ettei Suomeen tarvittaisi ainakaan nykyistä suurempaa väestöä ja jopa väestön kutistuminen nykyisestä nähtiin positiivisena asiana. Väestön määrää verrataan Suomen aikaisempaan, huomattavasti pienempään väestömäärään, joka kommentoijien mukaan mahdollisti muun muassa toimivan hyvinvointivaltiojärjestelmän. Pieni väestömäärä nähtiin avaimena menestykselle, hyvinvointivaltion toiminnalle sekä kansan hyvinvoinnille. Muuttuvaa huoltosuhdetta ei pidetty huolestuttavana asiana, sillä eläkejärjestelmän muutokset nähtiin syntyvyyden lisäämistä kestävämpänä tapana vastata huoltosuhteen heikkenemiseen. Huoltosuhteen kasvattamista syntyvyydellä vastustavat pitivät moraalisesti vääränä sitä, että lasten hankintaan kannustettaisiin lähinnä vain huoltosuhteen paranemisen toivossa huomioimatta ilmastovaikutuksia.

Sen sijaan toivottiin kestävämpiä tapoja vastata heikkenevän huoltosuhteen haasteisiin. Lastenhankintaan kannustamiseen poliittisin toimin ei suhtauduttu vastaanottavaisesti, sillä lastenhankinta koetaan yksilön henkilökohtaiseksi päätökseksi, johon ei tulisi pyrkiä vaikuttamaan ulkoa päin tulevin keinoin.

"Eiköhän kannattaisi pikemminkin ruveta miettimään, kuinka yhteiskuntaa hoidetaan ja pidetään pystyssä vähemmällä väellä. Suomessa on eletty ja edistytty paljon nykyistä pienemmilläkin porukoilla.

Jos jokainen kansa ajattelee, että olemme vain pieni osa maapallon väestöongelmaa, tämä kansallisaatteen riivaama näkökanta johtaa siihen, että jokaisessa maassa ajatellaan, ettei meidän tarvitse vähetä.

Kyllä tarvitsee. Etenkin kansan, joka käyttää maapallon luonnonvaroja yli keskimäärän, lämmittää huoneensa hellerajoille, pyyhkii valkaistuun vessapaperiin ja tilaa Kiinasta roinaa eikä ole omavarainen edes sähkön suhteen."

HS, 22.11.2020

"Normaalioloissa? En pidä normaalioloina sitä, että väestöä on maailmassa liikaa, että ilmasto muuttuu luonnottomalla vauhdilla, että työttömyys ja luokkaerot kasvavat. Haluttomuus lisätä ihmisiä tänne on normaali reaktio vallitseviin oloihin."

HS, 15.06.2020

Suurin osa aineistossa esiintyvistä ilmastonmuutosta koskevista kommentteista keskittyi kuvailemaan korkean syntyvyyden haittoja ilmastolle sekä perustelemaan syntyvyyden laskun positiivisia vaikutuksia. Keskusteluissa nousi esiin ajatus, että maailman ylikansoitus on merkittävin ilmastonmuutoksen syy, minkä vuoksi jokainen syntyvä lapsi aiheuttaa lisää ilmastolle haitallisia päästöjä sekä lisää luonnonvarojen kulutusta. Nuoret ja nuoret aikuiset ovat aineiston mukaan aiempia sukupolvia tietoisempia korkean syntyvyyden haitoista ilmastolle ja punnitsevat näitä syitä harkitessaan lastensaantia.

Lastensaannista on aineiston mukaan tullut yhä enemmän arvo- ja elämäntapakysymys, eikä sitä pidetä yksiselitteisesti hyväksyttävänä elämäntapajatkumona. Sen sijaan lastenhankintaa pohditaan omien arvojen kautta: osa yksilöistä kuvailee lastenhankintaa ilmaston kannalta itsekään tekona ja pohtii henkilökohtaisia syitä lastenhankinnalle. Tämän lisäksi yhä useampi on huolissaan siitä, millaiseen maailmaan lapset syntyisivät, mikäli ilmastonmuutos jatkaa kiihtymistään. Aineiston mukaan nuoret aikuiset näkevät tulevaisuuden vuosisadan lopulla

ilmastokriisin ja ylikansoittumisen vuoksi hallitsemattomaksi, minkä vuoksi lastenhankintaan suhtaudutaan kriittisesti.

“Laskeva syntyvyys on hieno asia, kunhan se vain leviäisi globaaliseksi ilmiöksi. Maapallon ainoa ja suurin ongelma on liikakansoitus, muut ongelmat ovat vain seurauksia. Suomenkaan väestön määrään ei enää tarvitse kasvaa mihinkään eikä millään tavalla. Talous on kuitenkin toissijainen.

Kolme lasta kenelle vaan maapallolla aiheuttaa niin isot kumulatiiviset päästöjen kasvun ettei niitä voi millään elintavoilla koskaan kompensoida. Nyt pitää kaikki toimenpiteet kohdistaa maapallon väestön alenevaan rauhanomaiseen trendiin.

Väestön määrän saattaminen maapallolla alenevalle käyrälle on kaikkien yhteisellä vastuulla alkaen rivikansalaisesta, poliitikoista ja uskonnollisista johtajista. Ei ole mitään asiaperustetta päinvastaisille toimille millään taholla. Yksi itsekäs laji ei ole oikeutettu holtittomaan ja maapallolle vahingolliseen lisääntymiseen.”

HS, 03.10.2020

Ilmastoa ja huoltosuhteen vääristymistä koskeva keskustelu limittyivät toisiinsa. Esimerkiksi sitä pidettiin ristiriitaisena, että mediassa käytiin samanaikaisesti keskustelua ilmastonmuutoksen ja väestöräjähdyksen uhkista, mutta samalla kauhisteltiin kritisoivaan tapaan syntyvyyden laskua länsimaissa ja pohdittiin keinoja syntyvyyden nostamiseen. Syntyvyyden lasku olisi ilmaston kannalta suotuisaa, mutta paineita tätä koskien kohdistettiin lähinnä Afrikan, Lähi-idän sekä Aasian maita kohtaan. Sen sijaan ilmastosta huolissaan olevissa kommentteissa myös Suomen nähtiin olevan vastuussa maailman väestömäärän hillitsemisestä muiden länsimaiden kanssa. Keskustelu oli selkeästi kahtia jakautunutta ilmastonmuutoksesta huolissaan olevien sekä niiden kesken, jotka eivät pitäneet Suomen syntyvyyttä uhkana ilmastolle.

“Minusta on hieman vastuutonta kirjoitella juttuja, joissa kannustetaan lasten hankkimiseen. Maailmassa on tarpeeksi, liikaa ihmisiä. Jos haluat lapsen niin adoptointi on yksi vaihtoehto.

Jos lasten hankintaa pitää perustella kustannuksien maksamisella niin systeemi mättää. Sen sijaan, että tuleva sukupolvi maksaa aina vanhempien kustannukset niin jokaisen pitäisi itse maksaa työuransa aikana ne omat kustannukset.”

HS, 10.04.2020

Useissa kommentteissa esitetään ilmastonmuutoksen aiheuttaman epävarmuuden vaikuttavan syntyvyyteen merkittävästi. Ympäristöön liittyvät lastenhankintaan vaikuttavat syyt esiintyvät usein kommentteissa, joissa esitetään henkilökohtaisia syitä lasten hankinnasta luopumiselle tai kuvaillaan

yleisesti syntyvyyden laskuun vaikuttavia syitä. Keskusteluihin osallistuneet nuoret ja nuoret aikuiset tiedostavat ilmastonmuutoksen toiminnassaan ja valinnoissaan voimakkaasti.

Ilmastonmuutos aiheuttaa monille ahdistusta ja omia valintoja pohditaan ilmastokysymysten kautta. Lastenhankinnan puntaroiminen ei näytä juuri poikkeavan keskustelussa muista kulutusvalinnoista, sillä lastenhankintaa tarkastellaan ensisijaisesti arvovalintana. Ilmastokysymykset sekä lastenhankinta esiintyvät aineistossa yleisenä keskustelunaiheena perheenperustamisissä olevien kesken. Useissa kommentteissa kuvaillaan myös, kuinka omassa ystäväpiirissä ilmastokysymykset ovat vaikuttaneet päätöksiin olla hankkimatta lapsia. Huoli ilmastonmuutoksesta on toiminut myös vahvistavana tekijänä päätöksessä olla hankkimatta lapsia. Osa kertoo myös itse luopuneensa lastenhankinnasta täysin ilmastosyistä johtuen.

Ilmastonmuutoksen pysäyttämisen lisäksi tärkeä keskusteluissa esiintyvä syy lastenhankinnasta luopumiselle on, ettei lapsia haluta tulevaisuuden yhä epävarmempiin ja arvaamattomampiin oloihin. Ilmastonmuutoksen myötä aiheutuvat luonnonkatastrofit, ilmastopakolaisuus ja vähenevä luonnon diversiteetti nähdään lastensaannista luopumista edistävinä tekijöinä. Moni kommentoija kuvailee, ettei haluaisi omien lastensa joutuvan selviytymään yhä epävarmemmissa oloissa.

Suomen syntyvyyden merkitys huoltosuhteen kannalta

Suomen huoltosuhteesta huolestunut näkökulma toimi aineistossa vastaparina ilmastonäkökulmalle. Aihetta käsitteleviä kommentteja löytyi aineistosta 39 kappaletta. Väestöräjähdyksestä huolestunutta näkökulmaa vastustettiin sillä argumentilla, että suomalaistaustaisten ihmisten määrä on vähäinen suhteessa maailman väestömäärään ja syntyvyys on laskenut vuosi vuodelta kiihtyvällä tahdilla. Suomalaisten väestönkasvun rajoittamista ei sen vuoksi nähty tehokkaana ja merkityksellisenä tapana rajoittaa maailman väestönkasvua ja ylikansoittumista. Päinvastoin kommentoijat olivat huolissaan suomalaisten ja suomalaisuuden säilymisestä syntyvyyden laskiessa ja maahanmuuton lisääntyessä.

Keskustelussa on havaittavissa nationalistisia piirteitä, sillä erityisesti huoli suomalaisen kulttuurin ja suomen kielen säilymisestä sekä pelko maahanmuuton lisäämisestä nousevat keskustelussa esiin. Matalan syntyvyyden ”paikkaaminen” työikäisellä maahanmuuttajaväestöllä koetaan uhkana suomalaisuuden ja suomen kielen säilymiselle. Ilmastonmuutosta ja syntyvyyttä koskeva keskustelu koettiin aineiston mukaan jopa hyökkäävänä yksilön lastenhankintaa koskevia perusoikeuksia ja valinnanvapautta kohtaan, jonka vuoksi kommentoijat kokivat joutuvansa perustelemaan omia

valintojaan hankkia lapsia. Monet kommentoijat kuvailivat yleisen lastenhankintaa ja lapsiperheitä koskevan keskustelu- ja asenneilmapiiirin muuttuneen lapsiperhekielteiseksi tai kriittiseksi nimenomaan ilmastonmuutoskeskustelun vuoksi. Tämän kuvailtiin aiheuttavan häpeää omista lastensaantitoiveista, jonka vuoksi aihetta ei haluttu nostaa esiin esimerkiksi ilmastonmuutostietoisten tuttavien kesken.

“Tämä on suoraan seurausta viime vuoden ilmastouutisoinnista ja sen takia lasten teon suoranaisestä kriminalisoinnista.

Tosiasia on, että jos haluamme hyvinvointiyhteiskuntamme kannattelevan meitä vielä eläkeikäisenä, tarvitsemme uusia veronmaksajia.”

HS, 26.05.2020

”On täysin absurdia lukea ilmastonmuutoksen olevan "hyvä" syy olla hankkimatta lapsia Suomessa. Määrällisesti alle promillen maailman kansoista olevat suomalaiset eivät hetkauta päästöistään ilmastomuutosta pennin vertaa. Tulevaisuuden suomalaiset taasen hyvän koulutuksen saaneina ja siten korkean teknologian kehittämiseen kykeneviä, ovat juuri niitä, jotka pystyvät ratkomaan globaaleja ongelmia. Heitä siis tarvitaan tulevaisuuden pelastajina muulle maailmalle, joten ilmastonmuutoksen käyttö lapsettomuusvalinnan perusteena

Suomessa on silkkaa hölynpölyä. Kaikki muut syyt lapsettomuuden valintaan ovat jokaisen valinnan tehneen oma asia ja täysin hyväksyttäviä. Mutta toivon silti mahdollisimman monien suomalaisten lapsia hankkivan, jo kansakunnan säilymiseksi kartalla.

Ja maksavathan nuo lapset myös lapsettomien eläkkeet aikanaan, joten kansantalouskin heitä tulevaisuudessa tarvitsee.”

HS, 28.08.2020

Keskustelua herätti myös Suomen huoltosuhde, josta suurin osa lastenhankinnan rajoittamista vastustavista kommentoijista oli huolissaan. Lapsista puhuttaessa heistä käytettiin usein nimitystä “veronmaksaja”, joka korostaa toisaalta myös keskustelun taloudellisia intressejä. Mediaa kritisoitiin ilmastonmuutosuutisoinnista sekä väestöräjähdyksellä ”pelottelusta”, joka kommentoijien mukaan johti monien ympäristötietoisten nuorten aikuisten lapsitoiveista luopumiseen. Keskustelua leimasi vahva käsitys siitä, etteivät ilmastonmuutoksen sekä maailman väestöräjähdyksen torjuminen olisi Suomen syntyvyyden käsissä. Tämän vuoksi puhetta ilmastonmuutoksesta Suomessa pidettiin tarpeettomana, sillä syntyvyys on jo pitkään ollut laskussa ja huoltosuhde vinoutunut.

Koronaviruspandemia

Koronaviruspandemiaan liittyviä kommentteja esiintyi aineistossa vähiten, vain 20 kappaletta. Koronaviruspandemian aikana Suomen syntyvytydessä havaittiin hienoista nousua vuonna 2020 ensimmäistä kertaa vuonna 2011 alkaneen laskun jälkeen. Syntyvytyden ensimmäinen nousu painottui alkuvuoteen 2020, jolloin koronapandemia ei vielä voinut vaikuttaa syntyvytyteen. Syntyvytyys jatkoi kuitenkin hienoista nousuaan ja Uusimaalla syntyvytyys nousi vuonna 2020 1,3 prosenttia vuoteen 2019 verrattuna (SVT, 2021). Tilastojen valossa on kuitenkin vielä varhaista arvioida, onko pandemia vaikuttanut positiivisesti syntyvytyden nousuun, mutta todennäköisempää on, että kyse on luonnollisesta syntyvytyden laskun taittumisesta. Pandemian mahdolliset vaikutukset syntyvytyteen ovat kuitenkin herättäneet mediassa keskustelua uudesta vauvabuumista ja vastaavat näin käänteisesti kysymykseen myös syntyvytyden laskun syistä.

Aineistoni valossa on mahdollista, että koronaviruspandemia on käynnistänyt perhe-elämää koskevia arvomuutoksia, jotka voisivat muuttaa lastensaantitoiveita. Keskusteluissa syntyvytyden nousun arvellaan johtuvan liikkumisrajoitusten myötä kotona vietetyn ajan lisääntymisestä, jolloin lapsen saaminen ei mahdollisesti tuntuisi niin suurelta elämäntavan muutokselta aiempaan verrattuna. Elämänpiirin kutistuttua pääasiassa omaan kotiin ja muiden kiinnostavien asioiden jäädessä rajoitusten vuoksi tauolle, on ajan nähty mahdollisesti olevan otollinen lastensaannin suhteen.

Aiemmissa lastensaannin lykkäämistä käsittelevissä tutkimuksissa syiksi on löydetty muun muassa halukkuus tehdä muita kiinnostavia asioita, kuten matkustella (Miettinen 2015, 2017). Pandemian vuoksi vuosina 2020–2021 matkustelu sekä muut kodin ulkopuoliset aktiviteetit ovat kuitenkin olleet hyvin rajoitettuja, minkä arvellaan aineiston mukaan vaikuttaneen innokkuuteen lastenhankinnan suhteen. Myös perheellisillä kotona perheen kanssa kotona vietetty aika on voinut lisätä halukkuutta suuremman perheen perustamiseen. Lisäksi aineistossa nousi esiin, että pandemian vuoksi töiden loputtua työttömänä oloaika on haluttu hyödyntää ja käyttää vanhempainvapaisiin. Toisin sanottuna työttömyys, vähentyneet työtunnit ja etätyöt on koettu otollisena mahdollisuutena lastenhankinnalle. Tähän on vaikuttanut todennäköisesti Suomessa myös yhteiskunnan tarjoamat tuet, jolloin pandemiasta johtuvaa työttömyysjaksoa ei olla koettu taloudellisena uhkana.

“Nyt kun rajat on kiinni ja satasen lennot mikä mikä maihin tajutaan elämän realiteetit. Koiranpennut ja ihmislapset onkin niitä mä haluun juttuja. Perus asiat ja elämä kunniaan. Meidän torpassa ei koronan aiheuttamia ongelmia. Kolme lasta ja koira pitää liikkeessä ja tekemisen tai seuran ei ole ongelma.

Ja molemmat on hyvissä ammateissa, siinä sivussa hoidettu sekin puoli kuntoon, reissattu on sopivasti ennen lapsia ja lapsien kanssa, ihan joka viidakkomajaa ei olla koluttu mutta ei ole tarvinnutkaan. Sen verran maailmaa nähty, että tiedetään oman maan arvo ja perusarvojen arvo.”

HS, 09.05.2020

Kommentoija kuvailee, kuinka kotona vietetty aika on mahdollisesti herättänyt yksilöiden lastensaantitoiveita. Aineistossa korostui koronapandemian yhteydessä yksilöiden herääminen “elämän perusasioiden arvostamiseen”, jollaisena kotona vietettyä aikaa ja lapsiperhe-elämää pidetään. Pandemiaa edeltävää aikaa pidetään lastensaantihalukkuutta laskevana, sillä muut kiinnostavat asiat vievät tilaa ja kiinnostusta lastenhankinta-aikeilta. Pandemian myötä hidastuneen elämän oletetaan laittaneen liikkeelle arvojen muutoksen, jolloin elämän “perusarvot” ja perhekeskeisyys nostavat kiinnostustaan myös nuorten aikuisten keskuudessa.

Aiempien tutkimusten ja tilastojen valossa olisi kuitenkin todennäköisempää, että koronapandemia johtaisi syntyvyyden romahtamiseen. Syntyvyys onkin ollut voimakkaassa laskussa pandemia-aikana monissa maissa, kuten USA:ssa, Iso-Britanniassa ja Italiassa (PNAS, 2021). Tyypillisesti epävarmat talousnäkymät ja pandemiat ovat vaikuttaneet syntyvyyteen laskevasti, sillä lapsia ei haluta hankkia taloudellisesti epävarmoissa olosuhteissa (Sobotka, 2017). Poikkeuksena tähän on ollut Suomessa 1990-luvun lama, jolloin ensimmäisen lapsen saaneiden määrä laski, mutta sitä seuraavien lasten saaminen lisääntyi. Selityksenä tälle löytyy samaan ajankohtaan ajoittuneet perhepoliittiset uudistukset, jotka laskivat lapsenhankinnasta aiheutuvaa epävarmuutta (Miettinen 2015, 17).

Aineiston mukaan koronapandemia oli aiheuttanut monissa kuitenkin huolta tulevasta myös Suomessa, jonka ajateltiin hillitsevän lastensaantitoiveita. Erityisesti huolenaiheena oli toimeentulo taloudellisesti epävarmoina aikoina sekä tulevaisuuden työllisyysnäkymät yritysten ajautuessa talousvaikeuksiin. Koronapandemian alussa suuri osa erityisesti epätyypillisissä työsuhteissa työskentelevistä jäi työttömäksi tai heidän tulonsa jäivät vähäisten töiden vuoksi mataliksi. Tulevaisuuden työllisyysnäkymää pidetään aineiston mukaan epävarmana, joka entisestään laskee innokkuutta kauaskantoisten päätösten tekoon. Osa kommentoijista piti lasten hankintaa pandemian aikana ja nykyisessä maailman tilassa vastuuttomana ja itsekkäänä tekona, sillä tulevaisuuden

talous- ja työllisyystilanne nähtiin varsin synkkänä. Lisäksi huolenaiheena olivat liikkumisrajoitusten vaikutukset perhe-elämään ja parisuhteisiin, sillä pandemian kestoista ja sen kehittymisestä tulevaisuudessa ei ole ollut mahdollista saada tarkkaa tietoa. Pandemian aikana erityisesti liikkumisrajoitusten myötä lisääntynyt kotiväkivalta, avioerojen määrä ja perheiden pahoinvointi on noussut näkyvästi esiin myös mediassa.

“Olisi vastuullista lykätä lastenhankintaa nyt, jos vain suinkin mahdollista. Tämä kriisi ei mene nopeasti ohi ja maailma on sen jälkeen hyvin eri näköinen paikka. Entistä epävarmempi ja riskialttiimpi. Huolestuttavaa jos hekumoidaan ajatuksella, että syntyvyys lähtee tästä rajuun nousuun. Enemmänkin tämä kriisi pitäisi ottaa varoituksena. Ajatelkaa lasten parasta. Ei poloisia lapsiparkoja tällaisiin oloihin.”

HS, 25.04.2020

Kommentista välittyy kommentoijan huoli koronapandemian vaikutuksista vallitseviin olosuhteisiin ja talouteen. Yleinen maailmaa vallitseva epävarmuus laskee lastensaanti-innokkuutta ja lastensaannin toivomista pidetään kyseenalaistettavana ja jopa vastuuttomana. Uusien pandemioiden syntymistä pidetään mahdollisena uhkana myös tulevaisuudessa maailman väestönkasvun myötä, joka laskee halukkuutta hankkia lapsia. Maailma pandemian sekä muiden vallitsevien ajankohtaisten kriisien jälkeen nähdään epävarmempana ja olosuhteita sellaisina, ettei lasten toivota joutuvan niistä tulevaisuudessa selviytymään. Pandemioiden synty nähdään oireena maailman ylikansoittumisesta, joka aineiston mukaan mahdollisesti rajoittaa innokkuutta saada omia lapsia.

Talouteen liittyvät tekijät

Toiseksi teemaksi aineistossa nousi esiin syntyvyyteen vaikuttavat talouteen liittyvät tekijät. Talousteemaan on laskettu mukaan työn ja perheen yhteensovittaminen, joka keräsi kolmanneksi eniten kommentteja koko aineistossa sekä lisäksi perhepolitiikkaan liittyvät kommentit, joita oli aineistossa eniten. Työn ja perheen yhteensovittamiseen vaikuttavat kommentoijien mukaan erityisesti nuorten hidas siirtyminen työelämään, pätkätöiden yleistyminen sekä työelämän vaatimustason kasvu. Perhepoliittiset toimet puolestaan laskivat syntyvyyttä kommentoijien mukaan rajoittamalla lapsiperheiden saamia tukia sekä perheiden yksilöllistä päätösvaltaa.

Työn ja perheen yhteensovittaminen

Huoli lastensaannin vaikutuksista yksilöiden sekä perheiden talouteen ja erityisesti työn ja perheen yhteensovittamiseen nousivat esille aineistossa voimakkaasti. Aihetta koskevia kommentteja löytyi aineistosta 64 kappaletta. Kommentoijat olivat erityisen huolissaan lastensaannin vaikutuksista naisten työasemaan ja urakehitykseen. Lisäksi huolta aiheutti naisten jaksaminen, sillä edelleen suurin osa kodin- ja lastenhoidosta kasautuu äideille. Talouteen liittyvät huolenaiheet näkyvät aineistossa sekä yksilön henkilökohtaisina että yhteiskunnallisina huolina. Tämä tulee esiin yksilön epävarmuutena omista taloudellisista mahdollisuuksistaan kasvattaa lapsia ja tarjota näille hyvä elämä. Taloudellinen epävarmuus johtuu pääasiassa työmarkkinoiden epävarmuudesta, epätyyppillisistä työsuhteista, pätkätoiden yleistymisestä, lapsiperheisiin keskittyvän tukijärjestelmän puutteellisuudesta ja joustamattomuudesta sekä asuntojen korkeasta hintatasosta erityisesti pääkaupunkiseudulla. Kommentoijat esittävät erilaisia ratkaisuja ja korostavat erityisesti poliittisten tekojen tärkeyttä lapsiperheiden tilanteen parantamiseksi sekä mahdollisesti lastenhankinnan mielekkyyden lisäämiseksi.

Työelämän ja perheen yhteensovittaminen koettiin keskustelupalstalla suureksi haasteeksi. Nykyinen työelämä koetaan yhä vaativammaksi ja työelämän koetaan ulottuvan myös vapaa-ajalle. Vapaa-ajanviettotavoilla on oleellista merkitystä yksilön työkykyyn ja työssä jaksamiseen. Aineistossa nousee esiin, että etenkin lapsettomat yksilöt viettävät vapaa-aikansa mieluummin tehden itselle mielekkäitä asioita, kuin kodinhoidon ja lasten parissa. Aineiston mukaan työn ja perheen yhteensovittamista tulisi helpottaa taloudellisten ehtojen sijaan ensisijaisesti yksilöiden tarpeet ja hyvinvointi huomioiden. Työ ei saisi kuormittaa niin paljon, ettei vapaa-aika riitä työstä toipumiseen. Aikaa pitäisi riittää tarpeeksi myös palauttavalle perhe-elämälle, joka voisi kannustaa esimerkiksi yhden lapsen perheitä toisen lapsen hankkimiseen.

Työelämän asenteita ei koeta lapsiperheystävällisiksi, sillä lapset nähdään aineiston mukaan usein niin työntekijän kuin myös työnantajan rasitteena. Useissa kommentteissa nousee esiin erityisesti nuorten parisuhteessa olevien naisten raskaussyrjintä työmarkkinoilla. Mahdollisesti lähitulevaisuudessa lapsia saava nainen voidaan kokea työnantajalle koituvaksi taakaksi, joka hyödyn sijaan tulee lisäämään yrityksen kustannuksia äidin poissaolojen vuoksi. Lisäksi esimerkiksi asennoituminen vanhempien poissaoloihin lasten sairastuessa koetaan varsin negatiiviseksi työpaikoilla.

Työelämän ei siis koeta kannustavan tai tukevan lasten saantia toivovia tai jo lapsiperheellisiä työntekijöitä. Viime vuosina mahdollisuudet etätyöskentelyyn ovat kuitenkin parantuneet koronaviruspandemian myötä, jonka voidaan olettaa helpottavan työn ja perheen yhteensovittamista etätyöskentelyn mahdollistavissa ammateissa. Myös Väestöliiton työn ja perheen yhteensovittamista tutkineen Perhebarometrin mukaan noin puolta vastanneista äideistä ja isistä helpottaisi, jos työyhteisöissä tuettaisiin työn ja perheen yhteensovittamista ja etätyömahdollisuuksia. Suomessa työhön liittyvät tekijät vaikeuttavat työn ja perheen yhteensovittamista selvästi muiden Pohjoismaiden ja EU:n keskiarvoa enemmän (Sorsa & Rotkirch 2020, 10).

“Olisikohan tuolla hedelmällisyyden laskulla jotain tekemistä kenties sen kanssa, että nykyään nuorten odotetaan luomaan samaan aikaan omaa uraansa kuin hankkimaan lapsia? Perhevapaat, perhemyönteisyys työpaikoilla, tuet yms. pehmittävät tätä asiaa jonkin verran, minkä vuoksi ruotsissa hedelmällisyys on pysynyt noinkin korkealla näin pitkään. Mutta eivät nekään poista sitä tosiasiaa, että pienten lasten yhdistäminen molempien vanhempien uratoiveisiin on vähintäänkin haastavaa. Jos lapsia hankitaan entisaikojen tahtiin, tulee uran kannalta tärkeistä ensimmäisistä työvuosista niin rikkonaisia että taiteilu työn ja perheen välillä on lähestulkoon mahdotonta. Itse ainakin koen, että kahden lapsen jälkeen ei vaan enää pysty aloittamaan samaa rumbaa enää alusta.”

HS, 24.09.2020

“Alhainen syntyvyys ei yllätä lainkaan. Tilanteeseen liittyy myös ensisynnyttäjien keski-ikäen nousu. Ongelman syitä on varmaankin useampiakin, mm. ihmisten ja perheiden toiveet ovat muuttuneet aikojen saatossa. Merkittävin yksittäinen selittävä tekijä lienee kuitenkin se, miten sujuvasti nuoret integroituvat työelämään.

Nuoruudessani 1980-luvulla se oli helppoa. Hankin tutkinnon ja sen jälkeen laitoin hakemuksia avoimiin työpaikkoihin. Sitä kautta pääsin varsin pian mukaan työelämään ensin sijaisuuksien ja sitten vakituisen työpaikan muodossa. Työn perässä piti olla valmis muuttamaan. Mutta mahdollisuuksia oli muutoin valittavaksi asti.

Nykyään nuorille ei ole tarjota kuin silppu- ja pätkätöitä. Prekariaatin asemaan ajautunut ei varmaankin ensimmäiseksi suunnittele perheen lisäystä ja isomman asunnon hankkimista.

Vakituiset työsuhteet nuorille olisi parasta lääkettä alhaiselle syntyvyydelle.”

HS, 16.06.2020

Aineiston mukaan pätkätöiden ajatellaan olevan yksi tärkeimmistä lastensaantia lykkäävistä tai jopa siitä luopumista edistävästä tekijöistä. Erityisesti vastavalmistuneet nuoret työskentelevät epätyyppillisissä ja katkonaisissa työsuhteissa, jolloin toimeentulon epävarmuus laskee halukkuutta lasten hankintaan. Hidas siirtyminen opinnoista vakiintuneeseen työelämään lykkää lastensaantia myöhempään tulevaisuuteen, jolloin lastenhankinta voi olla biologisesti liian myöhäistä erityisesti naisten näkökulmasta katsottuna. Myös epätyyppillisissä työsuhteissa, kulttuurialalla sekä freelancerina työskentelevien taloudellisia mahdollisuuksia lastensaantiin pidetään epävarmana tukijärjestelmän joustamattomuuden vuoksi.

“Perheen perustaminen edellyttää, että on toimeentulo jolla elää. -Kun työsuhteet ovat määräaikaista ja työura koostuu pätkätöistä ja jatkuvasta epävarmuudesta, onko mikään ihme, että perheitä ja tulevia veronmaksajia ei synny?”

HS, 13.05.2020

Sukupuolten epätasa-arvoisuus korostui työn ja lapsiperhe-elämän yhteensovittamisessa. Perinteisesti äidit käyttävät suurimman osan vanhempainvapaista, joka usein hidastaa työuralla etenemistä sekä vaikuttaa äitien kertyviin eläkkeisiin. Naisten eläkkeet nousivatkin esiin useissa kommentteissa ja naisten ajateltiin olevan nykypäivänä entistä tiedostavampia vanhemmuuden vaikutuksista omaan työuraan. Naisille ehdotettiin lasten kotihoidon ajalta maksettavaa palkkaa, joka kasvattaisi eläkettä sekä kohentaisi erityisesti pienituloisten perheiden toimeentuloa myös työstä poissaollessa vanhempainvapaiden aikana.

Perinteisten miesten ja naisten roolien perheessä koettiin näkyvän edelleen etenkin miesten asenteissa lapsiperhe-elämää kohtaan. Erityisesti naiset ovat huolissaan kotitöiden ja lapsiperhe-elämän organisoimisen kaatuvan yksin heidän harteilleen miesten jatkaessa elämäänsä kuten ennen parisuhdetta ja lapsia. Lastensaannin vaikutuksia naisten työuraan ja talouteen kuvailtiin usein tärkeimpinä syinä lastenhankinnan epäröinnille, omalle haluttomuudelle hankkia lapsia sekä yleisesti sille, miksi erityisesti nuoret naiset eivät nähneet lasten hankintaan ryhtymistä houkuttelevana.

“Ensimmäistä kertaa ihmiskunnan historiassa nainen pystyy aidosti valitsemaan haluaako lapsia vai ei. Ei ole mikään ihme, että naiset käyttävät tätä mahdollisuutta. Tilanne on hyvä asia, eikä mikään ongelma.

Aiemmin kautta aikain syntyvyys on ollut keinotekoisesti korkea, kun naiset on pakotettu kulttuurisin keinoin ja fyysisesti lisääntymään. Tästä suuri osa nykyajan ongelmistakin juontaa juurensa.”

Useissa kommenteissa korostettiin yksilöiden vapaata mahdollisuutta valita nykypäivänä, haluaako lapsia hankkia. Tätä pidettiin pääasiassa positiivisena muutoksena, joka lisää erilaisia elämänvalintoja hyväksyvää ilmapiiriä. Positiivisena asiana pidettiin myös naisten työorientoituneisuutta sekä tavoitteiden asettamista työuralla silläkin kustannuksella, ettei lapsia tulisi välttämättä hankittua. Äitiyttä ei nähty myöskään arvostettavan samaan tapaan kuin ennen, vaan sen sijaan menestymisen työuralla nähtiin nousseen yhä tärkeämmäksi arvostuksen kohteeksi. Kotiäitiyteen “tyytymisestä” puhuttiin lähes kaikissa aiheita koskevissa kommenteissa negatiiviseen ja syyllistävään sävyyn. Kotiäitiyttä pidettiin jopa tasa-arvon eteen nähtyä työtä vesittävänä tekona sekä perinteisiä perhearvoja sekä sukupuolirooleja edistävänä paluuna historiassa taaksepäin. Kotiäitiyden sijaan naisen tulisi keskittyä uran luomiseen, eikä sopeutua kodinhoidosta vastuussa olevan naisen rooliin.

“Aivan lähihistoriassamme on ollut paljonkin heitä, joilta on jäänyt käytännössä kaikki mielekäs tekeminen väliin nimenomaan kodinhoidon ja lasten hankkimisen vuoksi. Eräs naisliikkeen tärkeimmistä kulmakivistä oli se, että myös naisilla piti olla mahdollisuus tehdä elämällään muutakin. Vielä muutama vuosikymmen sitten se ei ollut itsestäänselvää, joten tuntuu huvittavalta, että asia on päässyt monilta unohtumaan. Nyt viimeistään huomaamme käytännössä, ettei sinne pullantuoksuiseen ummehtuneisuuteen kannata kenenkään kaipailla.”

Useissa kommenteissa kritisoidaan lapsiperheellisille naisille kasautuvaa lasten- ja kodinhoidon vastuuta riippumatta vanhempien koulutustaustasta. Vaikka sukupuolten välisen tasa-arvon nähdään parantuneen työelämässä, nähdään kotitalouksien tasa-arvon kohentuneen huomattavasti hitaammin koulutustaustasta riippumatta.

Naisten suuremmasta hoitovastuusta huolimatta naisten nähdään osallistuvan perheen kuluihin yhtä paljon kuin miesten, jolloin naisten vastuu kasvaa entisestään lastensaannin myötä. Käytännössä siis perinteisten miesten ja naisten roolien nähdään edelleen esiintyvän myös korkeakoulutettujen perhekäsityksissä sekä toteutuvan parisuhteissa. Naisten nähdään tiedostavan perinteisten perhekäsitysten juurtuneen syvälle, minkä vuoksi lastenhankinta ei houkuttele etenkin korkeasti koulutettuja naisia. Omaa osaamista ja kouluttautuneisuutta ei haluta tuhjata kotitöiden ja lapsiperhearjen uuvuttavuuteen, joka mahdollisesti johtaisi loppuun palamiseen. Erityisen tärkeänä

pidettiin lapsuudenkodista saatua perinteisen työnjaon mallia, jonka uskottiin toistuvan herkästi myös omassa parisuhteessa tasa-arvokeskusteluista huolimatta.

“Olen täysin samoilla linjoilla. Suurin ongelma lasten perheen perustamisessa itsellänikin on tuo pelko "koko perheen huoltajaksi jäämisestä". Olemme molemmat mieheni kanssa korkeakoulutettuja, mutta itse olen opiskellut pidemmälle. Epäilen silti, että lasten saannin yhteydessä kaikki kotityöt jäisi minulle, mutta edelleen maksaisin kaikki taloutemme kulut puoliksi hänen kanssaan - hän käytännössä jatkaisi meistä ainoana elämäänsä niin kuin ennenkin, mutta omat vastuuni kasvaisivat räjähdysmäisesti.”

HS, 13.05.2020

Lastensaanti nähtiin siis erityisesti naisten talouteen sekä työuraan negatiivisesti vaikuttavana tekijänä. Lastensaannin nähtiin vaikuttavan erityisesti naisten töistä poissaoloihin vanhempainvapaiden kasautuessa naiselle sekä lasten sairastuessa. Tämän nähtiin myös rajoittavan toisen tai useamman lapsen hankintaa, sillä toistuvat vanhempainvapaat nähtiin taloudellisena riskinä sekä esteenä naisen urakehitykselle. Lisäksi ongelmaksi nähtiin naisille kasautuva vastuu kodinhoidosta sekä taloudellisten kustannusten jakamisesta huolimatta mahdollisesti matalammista tuloista sekä kertyvistä eläkkeistä. Lisäksi taloudellisena riskinä pidettiin avioeroa, jonka myötä lapset tyypillisesti jäivät pääasiassa äidin vastuulle.

Yksilöiden taloudellinen epävarmuus koettiin yhdeksi merkittävimmäksi syntyvyyden alenemisen syyksi. Tilanteen muuttamiseksi esitetään erilaisia keinoja, kuten työnantajien tukeminen työntekijän vanhemmuudesta aiheutuvissa kustannuksissa, perheen ja opiskelun yhteensovittamisen helpottaminen, varmempi työelämään kiinnittyminen opiskelujen jälkeen sekä perhe- ja asuntopolitiikkaan vaikuttaminen. Syntyvyyden nähdään siis johtuvan merkittävästi taloudellisesta epävarmuudesta sekä perheen ja työn yhteensovittamisen hankaluudesta, jolloin näiden kehittämisen uskottaisiin lisäävän innokkuutta niin ensimmäisen kuin myös sitä seuraavien lasten hankintaa kohtaan.

Perhepolitiikka

Aineistossa korostui tyytymättömyys perhepolitiikkaan ja perheiden saamiin tukiin. Aihe oli kerännyt eniten kommentteja yhdessä negatiivista perhepuhetta koskevan teeman kanssa, joka oli kerännyt saman verran eli 75 kommenttia. Kommenteissa ehdotettiin erilaisia keinoja lastensaanti-innokkuuden nostamiseksi, kuten perustuloa, korkeampaa lapsilisää ensimmäisestä lapsesta, naisten

eläkekertymän turvaamista, lapsiperheiden kevyempää verotusta sekä nuorten lapsiperheiden parempaa tukemista taloudellisesti. Jo edellisessä osiossa käsitelty työn ja perheen yhteensovittaminen on keskeinen osa perhepolitiikkaa.

Perheen yhdistäminen molempien vanhempien uratoiveisiin nähtiin lähes mahdottomuutena, minkä vuoksi erityisesti naiset joutuvat joustamaan omista uraa koskevista tavoitteistaan tai jopa luopumaan niistä kokonaan. Lisäksi kommenteissa kritisoi toistuvasti sitä, että lastensaanti opintojen aikana on nykytilanteessa taloudellisesti lähes mahdotonta ja vaikeaa opintojen joustamattomuuden sekä tukijärjestelmän vuoksi. Kommentoijien mukaan lasten saantia opiskeluvaiheessa tulisi tukea, sillä usein opiskelijat ovat parhaassa fyysisessä iässä lasten saamiseen. Tällä pyrittiin paikkaamaan sitä, että lastensaanti on myöhentynyt erityisesti korkeakoulutetulla väestöllä opintojen ja työelämään siirtymisen venyessä, jolloin toteutunut lapsiluku voi jäädä toivottua lapsilukua pienemmäksi. Lisäksi opintojen ja perheen yhteensovittaminen nähtiin helpompana vaihtoehtona, kuin työn ja perheen yhteensovittaminen.

Perheiden toimeentulo aiheuttaa erityistä huolta ja kommenteissa korostetaan sitä, miten kalliiksi lapsen saaminen tulisi ja kuinka se laskisi omaa sekä koko perheen elintasoa.

“Lastenhankinta on myös pariskunnille ja yksilöille taloudellinen katastrofi ja tiukkaa tekee keskituloisenakin lasta saada. Uudet hankinnat maksavat maltaita, kotiin jäävän ansionmenetykset pudottavat tulotasoa merkittävästi, puhumatta siitä, että lapsiperheiltä nipistetään jatkuvasti; nyt uusimpana helsinkiläisiltä helsinki-lisän poistaminen ja 9-kk vauvojen pakkolaittaminen päivähitoon.

Herätkää päättäjät, pystytte kyllä vaikuttamaan syntyvyyteen, jos todella se on tärkeää!”

HS, 03.10.2020

”Vielä sata vuotta sitten voitiin perustellusti sanoa, että lapsi tuo leivä tullessaan. Perheen tulevaisuus, tulot ja vanhuudenturva vahvistuivat uuden sukupolven myötä.

Nyt tilanne on toinen, valtio on ulosmitannut lasten perheille aikaansaaman hyödyn ja jakaa sen tasapuolisuuden nimissä kaikille - myös perheettömille. Tämä tehdään verotuksen ja sosiaaliturvan keinoin.

Käytännössä tilanne on siis taloudellisessa mielessä pääläellään; lapset ovat perheille mittava taloudellinen investointi mutta edut valuvat lapsettomille vapaamatkustajille. Huvittavinta lienee se, kun jatkuvasti kerrotaan kuinka paljon valtiolle aiheutuu kustannuksia lasten päivähoitosta tai kouluttamisesta. Tosiasiahan kuitenkin lienee se, että valtio nettoaa huikeasti jokaisesta lapsesta.

Kun keskustelussa vielä korostetaan sitä, että lasten tekeminen on vain arvovalinta tai elämäntapa niin ei kai ole ihme, että lapsia tehdään vain vähän.”

HS, 22.11.2020

Perheille sopivien asuntojen hinnat nähtiin saavuttamattomissa olevan kalliina, jolloin elintasosta sekä esimerkiksi tulevien lasten harrastuksista jouduttaisiin tinkimään asumiskulujen kustannuksella. Asuntojen hintataso nähdään ongelmana jopa jo parisuhdetta solmittaessa, sillä kaupunkiasuntojen koetaan olevan liian pieniä yhdessä asumiseen, jolloin suhteen syventäminen koetaan ongelmalliseksi ja jopa mahdottomaksi. Useista kommenteista pystyi myös rivien välistä lukemaan, millaisia odotuksia kommentoijilla on lapsiperheen tuottamista kustannuksista. Lapsella tulisi olla oma huone, mahdollisesti useita harrastuksia ja perheellä auto, jotta lasten kuljettaminen harrastuksiin, päivähoitoon ja kouluun olisi mahdollista. Kulujen odotettiin myös kasvavan lapsen varttuessa ja lastenhankinnan taloudellisia vaikutuksia sekä omia taloudellisia resursseja puntaroitiin useissa kommenteissa.

“Yksi suurimmista ongelmista on suuret kaupungit. Asuminen Helsingissä on aivan sikamaisen kallista tavalliselle työntekijälle, joka saa palkka puolitoista tuhatta. Sillä saa sen miniasunnon vuokrattua. Sellaiseen harva haluaa lapsia. Pienissä kaupungeissa asuminen on halvempaa ja tilastot näyttävät, että hedelmällisyysluku onkin niissä suurempi. Tämä nyt on vain yksi tekijä. Olen katsellut juuri eri alueiden hedelmällisyyslukuja. Tätä ei pidä sotkea lasten lukumäärään, joka taas eri käsite.”

HS, 22.11.2020

Kommentoija kuvailee erityisesti pääkaupunkiseudun perheasuntopulaa sekä asuntojen korkeaa hintatasoa. Perheasuntojen tarjonnan puute vaikuttaa aineiston mukaan halukkuuteen hankkia lapsia. Asunnon hankinta kuuluu niihin tavoitteisiin, jotka tyypillisesti halutaan saavuttaa ennen lastenhankintaan ryhtymistä. Pienissä kaupunkiasunnoissa asuvia nuoria aikuisia lastenhankinta ei houkuttele tai se ei tunnu ajankohtaiselta oman asumistilanteen vuoksi, sillä suuriin perheasuntoihin ei ole välttämättä varaa. Sen lisäksi suurista kaupungeista ei olla valmiita muuttamaan pienemmille paikkakunnille edullisemman vuokran perässä työpaikan, sosiaalisten suhteiden sekä palveluiden menettämisen kustannuksella.

“Mielestäni Suomessa tulisi enemmän tukea lapsiperheitä! Mitä jos taloustieteilijät laskisivat, miten paljon Suomi hyötyy uusista kansalaisista, tulevaisuuden työntekijöistä? Nykyisessä syntyvyystilanteessa voitaisiin maksaa perheille kodinhoidontuen lisäksi uudesta lapsesta perhetuki ja huolehtia siitä, että

keskustelu kodinhoidontuen lakkauttamisesta jää unholaan. Tämä ehkä kannustaisi nuoria perheitä rohkeasti saamaan lapsia nykyisen poukkoilevan perhepolitiikan sijaan.”

HS, 09.01.2021

Nykyisten perhepoliittisten toimien ajatellaan näissä kommentteissa lähinnä heikentävän syntyvyyttä entisestään, eikä ainakaan kannustavan etenkään jo ensimmäisen lapsen saaneita hankkimaan lisää lapsia. Perhevapaa-uudistusta pidetään perheiden omaa valinnanvapautta rajoittavana sen suhteen, kuka hoitaa lapsia, missä ja kuinka kauan. Aineiston mukaan pienten lasten äitien painostamista töihin ei pidetä lastenhankintaan kannustavana, sillä osa äideistä toivoo voivansa hoitaa lapsia kotona mahdollisimman pitkään.

Vaikka sukupuolten välisen tasa-arvon toivottiin kehittyvän myös kotitalouksissa perinteisistä perherooleista ja työnjaosta irti, suurin osa silti toivoi, että päätös vanhempainvapaiden jakamisesta perheen kesken jäisi heidän omaksi päätettäväkseen. Lisäksi kotihoidon toivottiin usein jatkuvan mahdollisimman pitkään, sillä tällä hetkellä kotihoidon tukea maksetaan alle kolmevuotiaan lapsen kotihoidosta. Mikäli töissä käyvän vanhemman tulot ovat pienet, voi lasten kotihoito koitua taloudellisesti mahdottomaksi kotihoidontuen loppuessa. Tilanne saattaa perheet eriarvoiseen asemaan, sillä mahdollisuus kotihoitoon riippuu vanhempien tuloista. Aineiston mukaan tämä nähtiin siis lastenhankintainnokkautta laskevana tekijänä, sillä etenkään naiset eivät kokeneet pystyvänsä toteuttamaan sellaista äitiyttä kuin toivoisivat. Poliittisten toimenpiteiden nähtiin nykyisenlaisina rajoittavan lastenhankintainnokkautta, mikä koettiin ristiriitaisena suhteessa “synnytystalkoiden” kaltaisiin tempauksiin sekä mediassa vallitsevaan huolisävytteiseen keskusteluun syntyvyyden laskusta.

“Toisaalta näin, mutta ei se perinteisempikään malli monen mielestä ole hyvä valinta. Itse asiassa ainakin minun kuplassani oletus on nimenomaan se, että äidin tulee hoitaa äitiysloma äkkiä pois alta ja palata sitten nopeasti uransa pariin ja elää siinä sivussa aktiivista seurapiirielämää konsertteineen, näyttelyineen ja teattereineen unohtamatta myöskään matkustelua ja illanviettoja. Myös tavoitteellinen urheiluharrastus kuuluu nykyään hyvän äidin malliin. Perhekeskeinen elämäntapa nähdään aika vanhanaikaisena ja suorastaan tasa-arvon vastaisena valintana, ja kaikenlainen lapsen tarpeiden priorisointi epätrendikkäänä hyysäämisenä.

Toivoisin sekä valtiovalalta että yksittäisiltä ihmisiltä ennen kaikkea vapautta, rauhaa ja myötätuntoa ihan jokaiselle perheelle ja vanhemmalle: vapautta tehdä perheen omia ratkaisuja sen suhteen, kuka lapset hoitaa kotona ja kuinka pitkään. Ja ylipäätään vapautta elää juuri sellaista perhe-elämää kuin haluaa ilman, että

joutuu siitä minkäänlaisen arvostelun kohteeksi. On mielestäni erittäin lyhytnäköistä ja suorastaan perheitä nöyryyttävää, että perhevapaita aletaan pakottamaan tiettyyn malliin, jossa määrätään kiintiöitä ja määräaikoja. Perheet ovat kyllä ihan riittävän viisaita päättämään nämä asiat itse.

Joillakin perheillä erilaiset pakot ja määräykset jopa vaikuttavat lisääntymishaluihin, kun ei voi olla varma, saako toteuttaa sellaista vanhemmuutta kuin haluaa. Näin on esim. meidän perheessä, johon kolmas lapsi olisi periaatteessa ihan tervetullut, mutta mietityttää kovasti saanko elää haluamaani perhe-elämää pitkin imetyksineen ja kolmen vuoden kotihoitoineen. Meidän perheessä on katsottu parhaaksi, että menestyksestä uraa tekevä mieheni hoitaa toimeentulon ja minä hoidan sillä aikaa lapset. Miksi näin ei saisi olla? Mieheni on loistava isä lapsilleen ja ehtii viettämään heidän kanssaan paljon aikaa, vaikka käykin päivätöissä. Ilmeisesti tämäkin on vääränlaista isyyttä?”

HS, 02.09.2020

Viimeisimpien perhevapaaudistusten tarkoituksena on ollut kannustaa isiä käyttämään perhevapaita entistä runsaammin, jotta äitien työhön paluu helpottuisi ja nopeutuisi. Tämän tarkoituksena on ollut keventää lapsen saannin vaikutuksia naisten urakehitykseen. Tavoitteena on ollut siten lisätä sukupuolten välistä tasa-arvoa perhevapaiden suhteen helpottamalla työn ja perheen yhteensovittamista sekä lisäämällä isille merkittyjä vapaita. Vanhempainvapaiden ja hoitovapaiden yhteenlaskettu pituus mahdollistaa edelleen lapsen hoidon kotona taloudellisen tuen turvalla Suomessa pidempään kuin monissa muissa maissa. Tästä huolimatta aineistossa nousi esiin tyytymättömyys nykyiseen perhepolitiikkaan, ja yksilöt kokevat nykyisten toimien rajoittavan perheiden mahdollisuuksia, joka näyttäisi laskevan etenkin ensimmäistä lasta seuraavien lasten hankintaa.

Elämäntapaan ja asenteisiin liittyvät tekijät

Viimeiseksi teemaksi muodostui elämäntapaan ja asenteisiin liittyvät tekijät. Alateemoiksi muodostuivat negatiivinen perhepuhe ja vanhemmuuteen liittyvät vaatimukset, kumppanin löytäminen, yksilökeskeisyys sekä epävarmuus tulevastä. Kommentoijien mukaan erityisesti nuorten negatiiviset käsitykset perhe-elämästä, kumppanin löytämisen vaikeus, muiden kiinnostavien asioiden tekeminen sekä epävarmat tulevaisuusnäkymät laskevat suomalaisten innokkuutta lastenhankintaa kohtaan.

Negatiivinen perhepuhe ja vanhemmuuteen liittyvät vaatimukset

Perhepolitiikkaa koskevan keskustelun ohella negatiivista perhepuhetta ja vanhemmuuteen liittyviä vaatimuksia koskeva teema oli kerännyt eniten kommentteja, eli 75 kommenttia. Lastenhankinnan lykkääntymistä ja siitä luopumista selitettiin negatiivisen perhepuheen lisääntymisellä. Aineiston mukaan media luo perhe-elämästä negatiivista kuvaa korostamalla lapsiperheiden ongelmia, lapsiperhe-elämän ankeutta, vanhempien loppuun palamista sekä työn ja perheen yhteensovittamisen hankaluutta. Sen sijaan sinkkuudesta ja lapsettomasta elämästä puhutaan mediassa aineiston mukaan positiiviseen sävyyn korostaen loputtomia mahdollisuuksia itsensä kehittämiseen ja elämysten toteuttamiseen. Lisäksi keskustelu ilmastonmuutoksesta ja väestöräjähdyksestä on vahvasti kietoutunut keskusteluun lasten hankinnasta. Keskusteluissa lastenhankinnasta puhutaan elämäntapana ja arvovalintana, jolloin vanhemmaksi ryhtyminen koetaan entistä vaativammaksi päätökseksi.

“Medialla on huomattava vaikutus asenteisiin.

Pääkirjoitukset eivät auta, jos artikkelit ja suuri osa koko median tarjonnasta ihastelee vain lapsettomien ihmisten rajattomia mahdollisuuksia trendikkäisiin elämyksiin ja samaan aikaan kirjoittaa perhe-elämän suurista vaikeuksista.

Kontrasti on niin suuri, ettei se voi olla vaikuttamatta.”

HS, 21.11.2020

Lapsiperheellistymistä ei näissä kommentteissa nähdä haluttavana, sillä sen oletetaan laskevan oman elämän mielekkyyttä. Aineiston mukaan median luomalla keskusteluilmapiirillä on suuri vaikutus siihen, mitä yksilöt ajattelevat lasten hankinnasta ja miten aiheesta keskustellaan tuttavapiireissä ja henkilökohtaisissa keskusteluissa. Perheellistymisen negatiivisia puolia korostava keskusteluilmapiiri vahvistaa aineiston mukaan myös jo valmiiksi lasten hankintaan epävarmasti suhtautuvien yksilöiden mielipiteitä ja voi siten vaikuttaa lasten hankinnan lykkäämiseen tai siitä luopumiseen. Toisaalta osa kommentoijista näki myös lapsiperhe-elämästä kiillotettua kuvaa luovat artikkelit ja sosiaalisen median julkaisut lasten hankintaa lykkäävänä, sillä se loi paineita omalle vanhemmuudelle ja vanhemmuuteen ryhtymiselle. Aineiston mukaan media ja sosiaalinen media luovat kuvaa ihannevanhemmuudesta, jonka koetaan olevan itselle saavuttamattomissa. Vanhemmuuden vaatimukset koetaan aiempaa korkeammiksi, joka luo paineita omien resurssien riittävyydelle lastenhankinnan suhteen.

”Onkohan raporttia tehtäessä yritetty arvioida, miten paljon taloudellisen epävarmuuden ohella pariutumiseen ja lasten hankintaan vaikuttavat vahvat jaetut uskomukset, jotka liittyvät aineellisen hyvinvoinnin lisääntymisen aiheuttamiin hierarkisen statuksen näyttämisen mahdollisuuksiin?

Ja erityisesti että miten noita uskomuksia voisi tehokkaasti heikentää, jos ne ohjaavat esim. pariutumisen ja lasten hankinnan välttämiseen jopa vastoin asianomaisten omaa toivetta?

Viittaa esim. hs:n juuri äsken julkaistuun timanttijuttuun lasten vaatteisiin ja niiden muodikkuuteen liittyvistä uskomuksista ja häpeän tuntemuksista.

Aivan saman kaltaisia ja hyvin moderneja ja kalliiksi käyviä uskomuksia liittyy esim. lapsen oman huoneen tarpeeseen sekä ilmeisesti myös lasten harrastuksiin.”

HS, 08.09.2020

“Olen ollut huomaavinani, että kotona taiteilun suhteen julkisuudessa tulee esiin äärimmäiset tunteet ja mielipiteet, kun taas suurimmalle osalle ihmisistä tämä väliaikainen tilanne ei herätä mitään äärimmäisiä tunteita. Toki käytännön olosuhteet kodin koosta lapsien ikään ja omaan persoonallisuuteen vaikuttavat jossain määrin koettuun.”

HS, 02.04.2020

Aineistossa nousee esille vallitseva negatiivinen keskustelukulttuuri lapsiperhe-elämää koskien. Lapsista ja lapsiperhe-elämästä puhutaan kuormittavana puurtamisena, joka pahimmillaan vie kaiken elämän ilon ja jaksamisen. Mielikuva lapsiperhe-elämän kuormittavuudesta on peräisin niin havainnoista perheellistyneiden tuttavien elämästä kuin myös median esiin nostamista perhe-elämää koskevasta puhetavasta. Keskusteluissa median nähdään nostavan esiin perheellistymistä ja perhe-elämää koskevia äärimmäisiä ilmiöitä, jotka luovat negatiivista kuvaa perheen perustamisesta. Monissa kommentteissa tätä pidetään syynä sille, miksi etenkin nuoret aikuiset eivät näe lastenhankintaa houkuttelevana vaihtoehtona ja siirtävät lastenhankintaa tulevaisuuteen. Aineiston mukaan syyksi negatiiviselle perhepuheelle pidetään muun muassa työkeskeisyyden lisääntymistä, jolloin perhe nähdään rasitteena erityisesti työelämässä menestymiselle. Toisaalta myös menestyksekkäs ja vakaa ura nähdään edellytyksenä perheen perustamiselle.

“Ongelma on tämä yhteiskunta, joka asennoituu lapsiin kielteisesti. Suoraan kielteisesti ja kiertäen, mahdollistamalla vaatimuksia esittäen.

Naisen on ensin tehtävä sitä ja tätä opiskeltava ja hankittava ura, ostettava omistusasunto ja muuta... Lapselle on oltava valmiina vaikka mitä. Kun kaikki on kasassa, ikä on hurahtanut hedelmättömän puolelle.”

Keskusteluissa perinteisen ja positiivisen perhepuheen sekä lisääntymisnormin kyseenalaistamista pidettiin vaikeana tai jopa mahdottomana. Perheellistymiseen kannustavaa puhetta pidetään aineiston mukaan edelleen usein “oikeana” ja yleisesti hyväksyttynä tapana puhua perheestä ja lastenhankinnasta luopumisesta puhumiseen suhtauduttiin varautuneesti, vaikka lapsettomuutta on alettu käsitellä mediassa yhä enemmän. Perheiden tukemiseen haluttaisiin panostaa enemmän niin perhepoliittisin keinoin kuin myös positiivista perhepuhetta ja perheen arvostusta lisäämällä yhteiskunnassa etenkin nuorten keskuudessa. Näiden tavoitteiden nähdään kulkevan käsi kädessä, jolloin perheiden tukeminen parantaa perheen perustamisen kannattavuutta sekä mielekkyyttä.

Lisäksi perheellistymisestä olisi aineiston mukaan tehtävä haluttavaa yksilöllistyneessä kulttuurissa eläville nuorille esittämällä useammin vanhemmuuden myönteisten puolien sekä perhe-elämän mahdollisuuksien moninaisuuden mediassa ja julkisessa keskustelussa. Kuitenkin lähes kaikissa kommentteissa perhe näyttäytyy perinteisenä ydinperheenä, johon kuuluu äidin ja isän lisäksi heidän kaksi biologista lastaan. Esimerkiksi sateenkaariperheet eivät esiinny kommentteissa lainkaan, vaikkakin adoptointia nostetaan joissain kommentteissa esille lastenhankinnan vaihtoehtona.

Kumppanin löytäminen

Aineiston kommentteista 37 koski kumppanin löytämistä. Vakiintunutta parisuhdetta pidettiin kommentteissa yleisesti edellytyksenä lasten hankinnalle, vaikka esiin nousevat myös sinkkunaisten mahdollisuudet hankkia lapsia yksin. Vakaata parisuhdetta ja todennäköisesti kestäväää parisuhdetta pidetään kuitenkin pääasiassa haluttuna lähtökohtana lastenhankinnalle. Keskustelussa nousee myös esiin yhteiskunnan yleisesti hyväksymä kuva perheestä, joka edelleen perinteisesti käsittää aviovaimon, aviomiehen sekä ihanteellisessa tilanteessa kaksi lasta. Tämän vuoksi lapsen saaminen yksin nähdään aineiston mukaan haasteena, johon ryhtyminen vaatisi henkistä ponnistelua, sillä yhteiskunnan sekä vallitsevan yhteiskunnallisen keskustelun ei nähdä tukevan ja ottavan huomioon erilaisia perheitä riittävässä määrin.

Kommentoijat pitävät nykymaailman elämäntyyliä sekä työelämän vaatimuksia parinmuodostusta viivästyttävänä sekä sen myötä myös lastenhankintaa lykkäävänä ja lastenhankintainnokkautta laskevana tekijänä. He olivat huolissaan erityisesti naisten lastensaantimahdollisuuksista vanhemmalla iällä pariutumisen lykkääntyessä. Mitä myöhemmin yksilöt kokevat lasten saamisen itselleen ajankohtaiseksi, sitä vähemmän aikaa heille todennäköisesti jää hankkia haluttu määrä

lapsia. Mikäli sopivaa ja halukasta kumppania ei löydy ollenkaan tiettyyn ikään mennessä, on lasten hankinta aineistossa esiintyvien havaintojen mukaan hankalampaa tai lasten hankinnasta luovutaan kokonaan.

“Havainnot omista keski-ikäisistä lapsistani ja aikuisista lastenlapsistani ja heidän ystävistään kertovat, että pysyvät parisuhteet muodostetaan myöhemmin kuin omassa nuoruudessani 1950–60 lukujen taitteessa ja myös lapset tehdään useita vuosia myöhemmin.

Tämä vaikuttanee siihen, että syntyvyys laskee, kun keskimääräinen lapsiluku jää alle kahden”

HS, 16.06.2020

Erityisen huomionarvoista on se, että useissa kommentteissa nousee esiin, kuinka vakiintuneessa parisuhteessa elävien kumppanien lastensaantitoiveet eivät kohtaa. Kommentoijat kertovat niin omista kuin myös lähipiirin kokemuksista, joissa toinen osapuoli joutuu sopeutumaan puolison haluttomuuteen lastenhankintaa kohtaan. Päinvastaisia tilanteita ei kommentteissa kuitenkaan esiinny, jossa lastenhankinnasta epävarma osapuoli joutuisi sopeutumaan lapsia toivovan osapuolen toiveisiin.

Tämä on kiinnostava huomio sen vuoksi, että keskustelussa nousi samalla esiin monien edelleen ajattelevan lastenhankinnan olevan ”luonnollinen osa” elämäntapaa. Lastenhankintaa saattaa siis aineiston mukaan ohjata sosiaalinen paine hankkia lapsia, jolloin omaa lastenhankintaa koskevan epävarmuuden kyseenalaistaminen voi jäädä taka-alalle. Toisaalta keskusteluissa ilmeni, että kumppanien eriävät lastensaantitoiveet voivat myös johtaa lastenhankinnasta luopumiseen. Ilmiö saattaa lisätä lapsettomuutta myös, mikäli eriävät toiveet johtavat suhteen päättymiseen eikä lasta toivova osapuoli löydä omiin toiveisiinsa vastaavaa kumppania.

“... aiemmat kaksi parisuhdettani ovat karahtaneet siihen, kun mies olisi halunnut lapsia, mutta minä en. Nykyinenkin parisuhteeni saattaa kaatua juurikin tähän asiaan. Omalla kohdallani tilanne on ollut siis se, että miehellä on ollut kovempi lisääntymishinku. Olen kuitenkin itse kokenut asian niin, että haluaisin mieluummin tasapainoisen parisuhteen, jossa voimme täydentää toisiamme - ilman ulkopuolista painetta lasten saannista.

Valitettavasti nykyisenkin puolisoni suurin argumentti lasten haluamiselle on, että 1) hänen vanhempansa toivovat lasta, 2) hän haluaa suuremman merkityksen elämälleen. Itse en ole lapsia koskaan halunnut, joten pelkään näiden perusteluiden myötä sitä, että päätyisin lopulta huoltamaan lapsia sekä yhtä "aikuisista lasta", jolloin hän saisi edelleen harrastaa ja itse päätyisin "perinteiseen naisen rooliin" raatamaan sekä töissä, että kotona siivoten muiden sotkuja. Olen

kuitenkin korkeammin koulutettu kuin mieheni ja minulla on ystäviä sekä harrastuksia, joiden parissa viihdyn. Rakastan puolisoani, mutta toisaalta hänen epämääräiset toiveet tulevaisuudesta eivät vakuuta minua. Mieluummin olen vaikka yksin kuin pidän kulisseeja yllä. Ehkä perimmiltään kyse on siitä, että haluan pitää kiinni ehdottomasta tasa-arvosta, jossa molemmat jakavat vastuun perheestä ja sen elatuksesta tasan. Valitettavasti uskon, että meidänkin tapauksessa ajautuisimme kuitenkin siihen tyypilliseen perinneroolitukseen vanhemmuudessa ja työssäkäynnissä - tai pahimmassa tapauksessa täyteen epätasa-arvoon, jossa hoitaisin elannon ja perheen lähes yksinhuoltajana.

En syytä yleisesti kaikkia miehiä - en vain ole löytänyt tasapainoista parisuhdetta.”

HS, 13.5.2020

Epävarma työllisyystilanne nähdään esteenä myös parinmuodostukselle ja sitä kautta myös lasten saannille. Työttömiä ei pidetä ihanteellisina tai edes potentiaalisina kumppaneina etenkin, jos mielessä on hankkia lapsia lähitulevaisuudessa. Saman suuntaisia tuloksia on saatu myös aiemmissa tutkimuksissa, joiden mukaan työttömien miesten ja naisten pariutuminen on heikompaa kuin työssäkäyvien (Miettinen. 2015, 70). Lisäksi kumppanin opiskelu tai epävarma työllisyystilanne nähtiin lastensaannin lykkäämistä edistävänä tekijänä.

Syynä pariutumisen hidastumiselle pidetään aineiston mukaan nuoruuden pidentymistä, jonka vuoksi vakiintumista ja perheen perustamista lykätään myöhempään tulevaisuuteen. Nuoret aikuiset eivät koe olevansa sellaisessa elämäntilanteessa, että vakiintuminen ja lastenhankinta olisi ajankohtaista.

“Tuttavapiiriä seuranneena, tuntuu että netissä roikkuminen ja digiviihde lyövät laudalta ihmisten kanssa livenä hengaamisen: se on vaivatonta, ja tinderointia voi helposti harrastaa jos tuntuu että ihmissuhde asettaa vaatimuksia tai rupeaa kyllästyttämään, häiritsemään omaa totuttua ajankäyttöä. Jotkut jo vakiintuneetkin parit joutuvat kilpailemaan ajankäytöstä ja huomiosta laitteiden ja pelien kanssa kun kumppani ei henkisesti läsnä.

Tämä ennen koronaa, jonka myötä osa ihmisistä lienee sopeutunut vielä enemmänkin ruudun kautta seurusteluun.”

HS, 13.05.2020

Aineiston mukaan sosiaalisen median ja deittailusovellusten luomia epärealistisia odotuksia sekä mahdollisten kumppaneiden loputonta vaihtoehtojen virtaa pidetään yhtenä tärkeänä syynä muutoksille pariutumiskäyttäytymisessä. Lisäksi ongelmana pidetään keskusteluissa sitä, että

Internetin ja sosiaalisen median yleistymisen myötä ihmiset kohtaavat toisiaan entistä harvemmin sattumanvaraisesti. Osassa kommentteista tämän uskotaan vaikuttaneen jopa ihmisten sosiaalisiin taitoihin, jotka vaikuttavat oleellisesti parisuhteen muodostukseen.

Myös tietynlaisen yksilöiden itsekkyyden ja itsekeskeisyyden lisääntymistä pidetään esteenä vakiintuneiden parisuhteiden ja sitä myötä myös perheen muodostamiselle. Aineiston mukaan nykymaailmassa ei ole enää tarvetta parinmuodostukselle ja lastenhankinnalle kuten ennen, minkä vuoksi itseä miellyttävästä elämäntyylistä ei välttämättä haluta tinkiä parisuhteen, saati perheen muodostamisen kustannuksella. Ihmiset ovat entistä itsenäisempiä etenkin naisten kouluttautumisen ja työssäkäynnin lisääntymisen myötä. Tämän lisäksi yleinen asenneilmapiiiri on muuttunut, jolloin yksinelämistä ja lapsettomuutta pidetään sosiaalisesti hyväksyttynä. Aineistossa tätä tuodaan esiin sillä, ettei parisuhteeseen olla valmiita ryhtymään ”kenen tahansa kanssa”, vaan sopivan kumppanin etsimiseen uskotaan käytettävän enemmän aikaa, kuin matkapuhelimia ja sosiaalista mediaa edeltävänä aikana, jolloin mahdollisuudet sopivan kumppanin löytämiseen olivat rajallisemmat.

Yksilökeskeisyys

Yksilökeskeisyyteen liittyviä kommentteja oli aineistossa neljänneksi eniten, eli yhteensä 60 kommentin verran. Kommentoijat kokevat, ettei ihmisillä ole enää nykyaikana entisaikojä vastaavaa tarvetta parinmuodostukseen ja lastenhankintaan turvataksē elämänsä sekä ylläpitääksē perinteisiä perherakenteita kuten ennen. Pariutumisen itsestään selvänä tarkoituksena ei myöskään enää pidetä lasten saantia, kuten ennen. Aineiston mukaan myös käsitys perheestä on jossain määrin muuttunut ja perheeseen voidaan nähdä kuuluvan lasten tai muiden perheenjäsenten sijaan esimerkiksi läheinen ystäväpiiri. Sinkkuudesta on tullut nykypäivänä myös hyväksyttävämpää eikä lapsettomuutta liitetä yhtä vahvasti yksinäiseen elämään ja yksinäisyyteen, sillä aineiston mukaan ystävyysuhteet voivat täyttää parisuhteen ja lapsiperheen muodostamisen tarpeen.

“Vaikka olen ollut töissä ja parisuhteessa, en ole koskaan edes harkinnut lasten hankkimista. Elämässä on niin valtavan monta muuta asiaa, joita teen mieluummin. En myöskään näe lapsia ja lapsiperhe-elämää mitenkään merkityksellisenä asiana. Minulle merkityksellistä on kulttuuri, tiede, teknologia, ystävyys, vauraus ja aikuisten ihmisten seura.”

HS, 23.10.2020

Kommentoija kuvailee haluttomuuden hankkia lapsia johtuvan pääasiassa muista lapsiperhe-elämää kiinnostavammista asioista. Samankaltaisia kommentteja löytyy aineistosta kymmeniä, joissa korostetaan itselle tärkeiden asioiden tekemistä, joihin lasten ei nähdä sopivan. Lapsiperhe-elämä nähdään esteenä tai ainakin hidasteena itselle tärkeiden asioiden tekemiselle ja toteuttamiselle. Etenkin omaa uralla etenemistä ja oman osaamisen hyödyntämistä korostetaan kommentteissa usein. Lastenhankintaa ei koeta kiinnostavana eikä omasta elämäntyylistä haluta luopua ainakaan nuoruudessa.

Kommenteissa ilmaistiin myös, ettei lapsiperhe-elämän koettu tuovan lisäarvoa elämään, eikä sitä nähty merkityksellisenä edellytyksenä hyvälle elämälle. Monet uskoivat sen sijaan lapsiperhe-elämän laskevan oman elämän mielekkyyttä elämäntavan muuttuessa lasten myötä. Lapsiperhe-elämään ryhtymisen koetaan vaativan paljon uhrauksia työuraan, talouteen ja elämäntyyliin nähden. Toisin sanottuna kielteinen kuva lapsiperhe-elämästä laskee innokkuutta lastensaantiin.

Kun tienaa niin hyvin, ettei mistään materiaalisesta tarvitse murehtia, niin usein ainoa, mistä on puutetta, on henkilökohtainen vapaa-aika. Miksi ihmeessä lähtisin Hoploppiin tai vanhempainiltaan, kun voisin sen ajan vaikkapa hifistellä keittiössä, lähteä spontaanisti baariin, pelata verkkopelejä tai katsoa Netflixiä?

Jos olisi joku sellainen järjestely, että kodinhoitaja hoitaisi lapset ja minä saisin keskenäni harrastaa mitä huvittaa, niin lapsenteko kävisi ehkä mielessä ihan sukunimen säilymisen vuoksi. Se vaan vaatisi sellaista luokkayhteiskuntaa, mikä ei kaiketi ole poliittisesti mahdollista.”

HS, 10.05.2020

Useissa kommenteissa puhutaan lapsiperhearjesta, vaikka kommenteista ilmenee suoraan, ettei kirjoittajalla itsellään ole lapsia. Yllä oleva kommentti on yksi esimerkki siitä, miten lastensaannin ajatellaan vähentävän omaa vapaa-aikaa niin rajusti, ettei omille harrastuksille ja spontaaneille ajanviettotavoille jää aikaa eikä lapsia haluta välttämättä hankkia sen vuoksi lainkaan. Lastenhankinnasta luopumista perustelemissa kommenteissa tuli ilmi, että yksilöt ajattelevat lastenhankintaa “oman elämän loppumisena”, jossa aikaa ei jäisi itselle mieluisten asioiden tekemiseen.

“Ihmiset ei halua lapsia, koska he haluavat elää elämän itselleen. Luoda uraa ja matkustella itsekseen tai puolison kanssa. Joku voisi sanoa, että itsekkyyks on kasvanut. No lapsissa on suuri vastuu ja ne vaatii lähinnä aikaa. Ei niinkään rahaa. Monet ei selvästikään halua kasvaa aikuisiksi ja ottaa vastuuta mistään.”

HS, 11.05.2020

Kommentoijat kritisoivat nykyistä elämäntyyliä itsekkääksi ja aineiston mukaan oma mukavuudenhalu menee lastenhankinnan edelle perheellistymistä pohdittaessa. Lasten hankkimattomuus nähdään vastuun kartteluna, joka liitetään nuoruusvaiheen pidentymiseen yhä vanhemmaksi asti. Nuoruuden pidentymisestä puhutaan useissa kommenteissa “todellisuudesta vieraantumisenä”, johon syynä pidetään modernin maailman individualistista kulttuuria sekä sosiaalisen median luomaa kiiltokuvamaisen ihanne-elämän tavoittelua. Samassa asiayhteydessä kritisoidaan myös median ja nykyisen keskustelukulttuurin luomaa negatiivista kuvaa perhe-elämän raskaudesta ja sen tuomista ongelmista. Monissa kommenteissa, joissa lastenhankinnan lykkäämisestä puhutaan tuomitsevaan sävyyn, myös kritisoidaan nuorten aikuisten itselleen asettamia paineita vanhemmuuteen liittyen. Näissä kommenteissa lastenhankintaa pidetään luonnollisena osana ihmisen elämää, jolloin lastenhankinnan ei ajatella vaativan suuria taloudellisia resursseja, vaan elämän ajatellaan kantavan lapsiperhearjen läpi vaikeuksista riippumatta. Ratkaisuksi syntyvyyden laskulle haetaan asennemuutoksesta, jolloin tietynlainen vaatimattomuuden ja arkisuuden arvostaminen nousisi uudelleen arvoonsa.

“Toisin kuin aiemmat sukupolvet, nykyiset 20–40-vuotiaat eivät todellakaan suunnittele elämäänsä päivä kerrallaan sen enempiä ajattelematta ja rupea heti lastentekohommiin jos pitää viettää hetki kaksistaan sisätiloissa globaalin pandemian keskellä.

Nykyään otetaan vastuuta sen pienen ihmisen tulevaisuudesta ihan eri tasolla kuin ennen. Voi se joskus ylikin mennä, mutta ei enää paluuta niihin aikoihin jolloin lapsia tehtiin koska niitä kuului tehdä, kiitos.”

HS, 10.04.2020

Aineistosta on tulkittavissa myös positiivisia puolia korostava näkökulma syntyvyyden laskuun. Nuorten aikuisten vastuunkannon voidaan nähdä nykypäivänä lisääntyneen lastenhankintaa suunniteltaessa. Aineiston mukaan lapsia ei hankita hetken mielijohteesta. Tähän on vaikuttanut osaltaan erityisesti naisten kouluttautumisen lisääntyminen, ehkäisyvälineiden kehittyminen sekä niiden valistunut käyttö. Aineiston mukaan kuitenkin myös median luomat mielikuvat vanhemmuudesta asettavat paineita sille, millaiseksi oma vanhemmuus halutaan rakentaa. Tämän vuoksi moni kirjoittaja kuvailee, ettei olisi vielä valmis hankkimaan lapsia, sillä usko omien resurssien ja kykyjen riittävyyteen ei ole tarpeeksi vahva. Osa kommentoijista ajattelee jopa omien luonteenpiirteiden olevan esteenä lastenhankinnalle sekä hyväksi vanhemmaksi tulemiselle.

Yksi tärkeimmistä syistä lasten saannin lykkäämiselle on aineiston mukaan se, ettei lapsia haluta saada “keskeneräiseen elämään”, vaan oman elämän halutaan olevan vakaalla pohjalla niin taloudellisesti kuin myös parisuhteen osalta. Lapsille halutaan hyvällä suunnittelulla turvata vakaa tulevaisuus. Lisäksi lastenhankintaa ei pidetä enää itsestään selvänä parisuhteen muodostamisen jatkona. Lapsia ei siis hankita vain, koska niin kuuluu tehdä, vaan lastenhankinta on yksilön harkittu päätös. Useissa kommentteissa tätä pidetään myönteisenä muutoksena, jolloin syntyvät lapset ovat toivottuja ja heistä huolehtimiseen ja heidän kasvattamiseensa panostetaan erityisen huolellisesti. Tätä väitettä tukee myös aiempi tutkimus, jonka mukaan suomalaislapset syntyvät useimmiten harkittuina ja heidän vanhempansa panostavat heidän kasvatukseensa ja yhdessäoloon (Rotkirch ym. 2017, 74).

Epävarmuus tulevasta

Aineistossa toistuu myös tavoite suorittaa tutkinto, saada vakituinen työpaikka, muodostaa avioliitto sekä hankkia asunto ennen lasten saantia. Aihe oli kerännyt aineistossa yhteensä 57 kommenttia. Lasten saantia lykätään aina hiukan eteenpäin seuraavan tavoitteen saavuttamista varten. Elämä pyritään “saamaan valmiiksi” ennen lasten saannin suunnitteluun ryhtymistä. Aineiston mukaan työelämän vaatimukset ovat kuitenkin kasvaneet ja vakituisen työsuhteen saamisesta on tullut entistä vaativampaa. Työmarkkinoiden epävarmuus johtaa taloudelliseen epävarmuuteen, joka ei kannusta nuoria ja nuoria aikuisia lasten saantiin. Opinnoista valmistumisen jälkeen työelämään kiinnittymisen venyessä myös lastensaanti siirtyy myöhemmäksi. Osa kommentoijista ilmaisee lastensaantitoiveiden hiipuneen matkan varrella, esimerkiksi vakituisten töiden puutteen, parisuhteen epävarmuuden, asumisjärjestelyiden tai taloudellisen tilanteensa vuoksi. Osa heistä kommentoijista oli luopunut lapsitoiveistaan, sillä esimerkiksi opinnot, uran luominen, muiden kiinnostavien asioiden tekeminen sekä sopivan kumppanin löytäminen oli kuluttanut hedelmällisiä vuosia lasten saantiin nähden eikä vakiintunutta parisuhdetta ollut välttämättä löytynyt. Lastensaantia vanhemmalla iällä pidettiin riskinä, eikä omasta elämäntyylistä haluttu enää välttämättä luopua elämän vakiinnuttua.

“Lapsia ei ole luvassa. Sopii katsoa, missä ihmiset asuvat. Yksiöissä tai korkeintaan kaksioissa kivikaupungeissa. Sopii katsoa kukkaroon. Tulot ja ostovoima ovat olemattomat. Sosiaalinen verkosto myös. Katsoo ympärilleen ja huomaa olevansa täysin yksin.

Biologisena toimituksena lapsenteko on kaikille selvää. Itse tapahtuma on kuitenkin mahdoton toteuttaa nykyisillä reunaehdoilla.”

Aineiston mukaan huolenaiheena oli myös tukiverkostojen puute isovanhempien ja muiden sukulaisten asuessa eri paikkakunnilla. Töiden perässä pääkaupunkiseudulle ja kasvukeskuksiin muuttaneiden tukiverkostot ovat aineiston mukaan lähes olemattomat, minkä vuoksi lastensaantia ja omaa jaksamista pohditaan tarkasti lastenhankinnan vaikutuksia puntaroitaessa. Työelämän ja lapsiperhe-elämän uuvuttavuus huolestutti monia ja esiin nousi lapsiperheiden tuen tarve, johon ei aineiston mukaan kiinnitetty riittävää huomiota. Tukiverkostojen puuttuessa aikaa ei välttämättä jää parisuhteelle sekä omien harrastusten ylläpitämiseen. Oman ajan puute huolettaa myös monia toista lasta harkitsevia, joilla ei ole riittäviä tukiverkostoja omalla asuinseudullaan. Tähän ratkaisuksi toivotaan lapsiperheiden tukemista erilaisin lastenhoito- ja tukipalveluin, jotka edesauttaisivat perheiden jaksamista ja ennaltaehkäisivät uupumuksesta aiheutuvia ongelmia.

"Asioiden tärkeysjärjestykseen laittaminen" ei monella todellakaan tarkoita sitä, että päätettäisiin hankkia lapsia. Päinvastoin, tilanteessa moni tekee riskianalyysia ja voi todeta, että taloudellisessa epävarmuudessa ja minkäänlaisessa poikkeustilanteessa lapset eivät ainakaan helpota elämää. Hyvän elämän ja hyvän perheen voi muodostaa täysin ilman alaikäisiä lapsiakin. Keskitytään nyt jo olemassa oleviin ihmisiin, työhön ja toimeentuloon."

HS, 10.4.2020

Lisäksi monet pohtivat, kuinka parisuhde tulee kestäämään lapsiperhearjen pyörittämistä, univajetta sekä taloudellisia paineita. Kommentoijat ilmaisevat pelkäävänsä suhteen päättymistä avioeroon taloudellisten paineiden sekä kiireiseltä kuulostavan lapsiperhe-elämän seurauksena. Naiset ovat erityisen huolissaan siitä, että he jäisivät avioeron jälkeen lasten kanssa yksin ja vastuu lapsista jäisi heidän harteilleen. Pelko lapsiperhearjen pyörittämisestä yksin nähdään erittäin raskaana. Lastensaantia pohditaan sitä kautta, olisiko oma parisuhde riittävän kestävä kantamaan etenkin pikkulapsiajan yli.

Miesten pelko liittyi puolestaan siihen, että he jäisivät avioeron myötä elatusmaksujen maksajiksi lasten asuessa pääsääntöisesti äidin luona. Lastenhankinta ja avioero olisi siis hieman toisistaan poikkeavilla tavoilla taloudellinen sekä emotionaalinen riski niin miehille, kuin myös naisille. Myös omien vanhempien eron koettiin vaikuttavan useissa kommentteissa omiin valintoihin lastenhankintaa kohtaan. Aineiston perusteella vaikuttaakin, että nuoret ja nuoret aikuiset kokevat ottavansa aiempaa enemmän vastuuta lastenhankintaa koskevissa valinnoissaan sekä pohtivan lastenhankintaa ja perheen perustamista useista eri näkökulmista.

”Omaan päätökseeni lapsettomuudesta on varmasti vaikuttanut lapsena koettu vanhempieni riitainen ero. Vanhempani eivät edelleenkään ole edes puheväleissä. Omassa tuttavapiirissä on myös ylivoimaisesti eniten eronneita vanhempia ja uusioperheitä. Myös pitkäaikaisen kumppanini vanhemmat ovat tehneet lapset nuorena, ja sitten eronneet. Vaikuttaisi siltä, että lapsi tehdään usein rakkauden huumassa, ja jälkeensä sitten huomataan, oliko idea hyvä, vai ei. Sitä vartenhan evoluutio on meihin rakkauden huuman istuttanut. Tämän on varmasti huomannut moni muukin ikäiseni milleniaali, ja miettii siksi paljon syvällisemmin lasten hankkimista, kun vielä edeltävä sukupolvi. Ei haluta tehdä samoja virheitä, kuin omat vanhemmat tekivät.”

HS, 28.08.2020

Lopuksi

Helsingin Sanomien verkkokeskusteluissa 01.04.2020–31.03.2021 korostui kolme pääteemaa liittyen yksilöiden haluttomuuteen hankkia lapsia tai lykätä lasten saantia. *Ympäristöön* liittyvissä tekijöissä syntyvyyden laskua määrittäviksi syiksi nousivat huoli ilmastonmuutoksesta, Suomen vääristynyt huoltosuhde sekä koronaviruspandemia. *Talouteen* liittyvistä tekijöistä syntyvyyteen vaikuttivat aineiston mukaan työn ja perheen yhteensovittamisen hankaluus sekä perhepoliittisten toimien kannustamattomuus lasten hankintaan. *Elämäntapaan ja asenteisiin* liittyvistä tekijöistä esille nousivat negatiivinen perhepuhe ja vanhemmuuteen liittyvien vaatimusten kasvu, haasteet sopivan kumppanin löytämisessä sekä yhteiskunnan lisääntynyt yksilökeskeisyys.

On muistettava, että tutkimusaineisto on kerätty yhden suomalaisen sanomalehden verkkojulkaisun kommentteista, minkä vuoksi aineiston ei voida ajatella edustavan täysin tasaisesti kaikkia suomalaisia tai edes kaikkia suomalaisia sanomalehtien lukijoita.

Tutkimuksessa esiin nousevia teemoja tunnistamalla palvelujärjestelmiä ja perhepolitiikkaa on mahdollista kehittää tulevaisuudessa siten, että ne tukevat lastensaantia toivovia yksilöitä entistä paremmin. Usein vallitsevasta mielikuvasta, uraa luovista korkeakoulutetuista sinkuista, poiketen Suomessa syntyvyys on ollut laskussa erityisesti pienituloisten sekä matalasti koulutettujen keskuudessa (Miettinen 2015, 4). Tämä nousi esiin myös tutkimustuloksissa kirjoittajien huolena omien taloudellisten resurssien riittävydestä lastenhankinnan suhteen. Monet olivat huolissaan siitä, miten oma taloudellinen tilanne kestäisi perheenperustamisen vanhempainvapaineen. Tämän vuoksi perheille kohdennettujen tukien ja etuuksien järjestelmää tulisi tutkimustulosten valossa kehittää siten, ettei perheen perustaminen koituisi taloudelliseksi ongelmaksi pienituloisille.

Keskusteluissa nousi esiin pandemian talousvaikutusten ja epävarman työllisyystilanteen aiheuttavan huolta monissa, etenkin epätyypillisissä työsuhteissa työskenteleville, eivätkä siten keskustelujen mukaan lisänneet halukkuutta lastenhankintaan. Koronaviruspandemialla havaittiin kuitenkin aineiston mukaan olevan huolten lisäksi myös myönteisiä vaikutuksia lastenhankintaan ja siihen, miten perhe-elämään ja lasten hankintaan suhtaudutaan. Lisäksi keskusteluissa nousi esiin ajatus perhe-elämän arvostuksen lisääntymisestä. On kuitenkin aikaista arvioida luotettavasti pandemian pitkäaikaisia vaikutuksia syntyvyyteen sekä perhe-elämän arvostukseen. Pandemian aikana opittuja etätyöskentely- ja etäopiskelumahdollisuuksia kannattaisi kuitenkin hyödyntää myös tulevaisuudessa, sillä ne voivat helpottaa huomattavasti perheiden arjen organisoimista lisätessään arjen suunnittelun joustavuutta.

Väestöntutkimuslaitoksen aiemman tutkimuksen mukaan lapsettomuuden taustalla vaikuttavat henkilökohtaiset, elämäntapaan tai käsityksiin itsestä vanhempana liittyvät tekijät, työhön ja taloudelliseen tilanteeseen vaikuttavia tekijöitä enemmän (Rotkirch ym. 2017, 90). Tähän viittaavat myös tämän laadullisen tutkimuksen tulokset, joiden mukaan elämäntapaan liittyvät syyt ovat tärkeässä asemassa lastensaannin lykkäämistä tai siitä luopumista pohdittaessa. Lisäksi vaikuttaa siltä, että julkisella keskusteluilmapiirillä on ainakin jossain määrin vaikutusta siihen, mitä suomalaiset ajattelevat lastenhankinnasta sekä mahdollisesti myös omiin lastenhankintasuunnitelmiin. Aineiston mukaan median luomat ristiriitaiset vastakkainasettelut esimerkiksi ilmastonmuutosta ja Suomen huoltosuhdetta koskevan keskustelun välillä aiheuttavat monissa hämmennystä.

Tarkastelussa nousi erityisesti esiin julkisen keskustelun vaikutus siihen, millaista kuvaa lastenhankinnasta ja lapsiperhe-elämästä luodaan. Jatkossa voitaisiinkin kiinnittää entistä enemmän huomiota siihen, miten toisaalta median luoma kuva ja toisaalta ihmisten keskinäinen vuorovaikutus vaikuttaa ajatuksiin perhe-elämän mielekkyydestä. Yleinen keskusteluilmapiiri sekä perhepuhe ovat myös merkityksellisiä sen suhteen, miten lastenhankintaan suhtaudutaan. Nuoret aikuiset eivät todennäköisesti pohdi omaa vanhemmuuttaan ensisijaisesti eläkejärjestelmän tai väestön huoltosuhteen kestävyyskannalta, vaikka ilmastonmuutoksesta on saattanut nousta yhä tärkeämpi perheellistymistä ohjaava tekijä. Nuoret aikuiset ovat erityisen herkkiä reagoimaan ympäristön sekä tuttavien välittämille asenteille perheen perustamista kohtaan.

Yksilökeskeisen kulttuurin lisääntyminen on yksi oleelliseksi nouseva jatkotutkimuksen aihe, joka kytkeytyy tiiviisti sekä parinmuodostukseen että lastensaantiin. Individualisaation vaikutukset

esiintyvät aineistossa erityisesti elämäntapavalintoihin sekä parisuhteen muodostukseen liittyvissä keskusteluissa. Lastensaantia ei aineison mukaan välttämättä nähdä enää itsestään selvänä elämän jatkumona, vaan siihen suhtaudutaan kriittisesti pohtien omia eettisiä valintoja, ilmaston kestävyyttä kuin myös omia tarpeita ja resursseja. Individualisaation myötä heränneen uudenlaisen perhekulttuurin ansiosta roolit perheissä voivat olla yhä moninaisempia eivätkä ennalta määriteltyjä, mutta missä määrin perinteiset perheroolit jatkavat toteutumistaan?

Aineiston mukaan työmarkkinoiden epätasa-arvoisuus hillitsee naisten lastensaantitoiveita, sillä pitkät vanhempainvapaat toistuessaan voivat hidastaa naisten urakehitystä sekä laskea kertyvää eläkettä. Nykyaikaisten perhearvojen edistämiseksi vanhempia tulisikin pitää sukupuolesta riippumatta tasavertaisina lasten hoivaajina ja kasvattajina. Naisten nähtiin keskusteluissa hoitavan oman työnsä lisäksi kodinhoidon, lastenhoidon sekä muun arjen organisoimisen pääasiassa yksin, kun taas miehet etenevät urallaan sekä jatkavat harrastuksiaan myös lastensaannin jälkeen. Tulokset saavat tukea edustavista kyselyistä, sillä Väestöliiton Perhebarometrin mukaan miehistä yli puolet kokee, että työn ja perheen yhteensovittamista helpottaa, jos lastenhoitovastuu on pääasiassa puolisoilla. Sen sijaan naisista vain joka viides kokee puolison lastenhoitovastuun helpottavan työn ja perheen yhteensovittamista (Sorsa & Rotkirch 2020, 70).

Alenevan syntyvyyden voidaan myös nähdä edustavan valinnanvapauden lisääntymistä, koulutus- ja uramahdollisuuksien laajentumista sekä korkeampaa elintasoja. On kuitenkin kiinnitettävä huomiota siihen, miksi syntyvien lasten määrä yhä useammin ei kohtaa toivottua lapsimäärää. Ihanteellinen lapsiluku on aiempien tutkimusten (Miettinen 2015, 72) laskenut erityisesti heikommassa asemassa olevissa väestöryhmissä. Lapsettomuutta toivovat useimmiten vähiten koulutetut, pienituloiset ja työttömät. Näissä ryhmissä myös yli 45-vuotiaiden lapsettomuus on yleistä. Lisäksi lapsettomuus on yleisempää kaupunkialueilla, erityisesti pääkaupunkiseudulla asuvien sekä yksin asuvien keskuudessa. Yhteiskunnan olisikin pyrittävä turvaamaan yhdenvertaiset mahdollisuudet lasten saamiseen kaikille sitä toivoville. Perheen perustamista ja lastensaantia ei tulisi kuitenkaan pitää hyvän elämänlaadun mittarina, sillä yksilöiden päämäärät ja lapsitoiveet ovat moninaisia. Nyky-yhteiskunnassa olisi pyrittävä erilaisia ajattelutapoja ja elämänvalintoja hyväksyvään asenneympäristöön. Tähän voidaan vaikuttaa tavoilla, joilla niin perhe-elämästä kuin lapsettomuudesta, puhutaan julkisessa keskustelussa.

Kiitokset

Tämä pro gradu -tutkielmaan pohjautuva työpäpöri on kirjoitettu osana NetResilience-tutkimuskonsortiota, jota rahoittaa Suomen Akatemian yhteydessä toimiva strategisen tutkimuksen neuvosto (päättösnümerot 345184 ja 345183) sekä harjoittelujaksoa Väestöliitossa Turun yliopiston yhteiskuntapolitiikan oppiaineesta.

Lähteet

Amnesty. (10.12.2019). Climate change ranks highest as vital issue of our time – Generation Z survey. [Verkkojulkaisu]. [Haettu 18.07.2021]. Saatavilla: <https://www.amnesty.org/en/latest/press-release/2019/12/climate-change-ranks-highest-as-vital-issue-of-our-time/>

Elonen, P. (18.8.2019) Tutkimuksissa on löydetty ylivertainen päästövähennyskeino, mutta ilmastotekolistoilta se puuttuu kokonaan. [Verkkojulkaisu]. Helsingin Sanomat. [Haettu 28.09.2021]. Saatavilla: <https://www.hs.fi/paivanlehti/18082019/art-2000006207738.html>

Häkkinen, H. (2021) Tilastokeskus: Syntyvyys kääntyi nousuun ensimmäistä kertaa kymmeneen vuoteen. [Verkkojulkaisu]. Helsingin Sanomat. [Haettu 25.09.2021]. Saatavilla: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000007754909.html>

Liimatainen, K. (23.08.2017) Antti Rinne, 54, kehottaa suomalaisia ”synnytystalkoisiin” – sanavalinta tyrmistyttää ja hävettää demareitakin. [Verkkojulkaisu]. Helsingin Sanomat. [Haettu 05.10.2021]. Saatavilla: <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000005337384.html>

Miettinen, A. (2015). Perhebarometri 2015. Miksi syntyvyys laskee? Suomalaisten lastensaantiin liittyviä toiveita ja odotuksia. [Verkkojulkaisu]. Perhebarometri. Väestöliitto. [Haettu 14.05.2021]. Saatavilla: <https://www.vaestoliitto.fi/verkkojulkaisut/miksi-syntyvyys-laskee/>

PNAS. Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America. (2021). Early assessment of the relationship between the COVID-19 pandemic and births in high-income countries. [Verkkojulkaisu]. [Haettu 08.09.2021]. Saatavilla: <https://www.pnas.org/content/118/36/e2105709118>

Rapo, M. (2012). Suomi ilman maahanmuuttajia. [Verkkojulkaisu]. Tilastokeskus. [Haettu 05.04.2021]. Saatavilla: https://www.stat.fi/artikkelit/2012/art_2012-03-12_008.html

Rotkirch, A. Sorsa, T. (2020). Perhebarometri 2020. Työ ja perhe ne yhteen soppii?

[Verkkojulkaisu]. Väestöliitto. [Haettu 18.04.2021]. Saatavilla:

<https://www.vaestoliitto.fi/verkkojulkaisut/tyo-ja-perhe-ne-yhteen-soppii/>

Rotkirch, A., Tammisalo, K., Miettinen, A. & Berg, V. (2017). Perhebarometri 2017. Miksi

vanhemmuutta lykätään? Nuorten aikuisten näkemyksiä lastensaannista. [Verkkojulkaisu].

Väestöliitto. [Haettu 21.04.2021]. Saatavilla: [https://vaestoliitto-](https://vaestoliitto-fi.directo.fi/@Bin/dba6de52f77b338aace3379a86a17158/1608130122/application/pdf/7659544/vanhemmuutta%20lykätään%20netti%20iso.pdf)

[fi.directo.fi/@Bin/dba6de52f77b338aace3379a86a17158/1608130122/application/pdf/7659544/vanhemmuutta%20lykätään%20netti%20iso.pdf](https://vaestoliitto-fi.directo.fi/@Bin/dba6de52f77b338aace3379a86a17158/1608130122/application/pdf/7659544/vanhemmuutta%20lykätään%20netti%20iso.pdf).

Sobotka, T. (2008). Overview Chapter 7: The rising importance of migrants for childbearing in Europe. Demographic Research 19, 225–248.

Suomen virallinen tilasto (SVT). (2021). Syntyneet. [Verkkojulkaisu]. Tilastokeskus [Haettu:

10.11.2021]. Saatavilla: http://www.stat.fi/til/synt/2020/synt_2020_2021-04-23_tie_001_fi.html

Vihavainen, S. (12.12.2017) Mielikuva automarketissa ravaavasta ”prisma-perheestä” lykkää lapsen tekoa – kolme-nelikymppisten ruuhkavuodet pakkautuvat yhä lyhyempään jaksoon.

[Verkkojulkaisu]. Helsingin Sanomat. [Haettu 11.09.2021]. Saatavilla: [s://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005486892.html](https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005486892.html)

Liite: Helsingin Sanomien syntyvyyttä käsittelevien artikkeleiden kommenttiketjut aikavälillä 01.04.2020–31.03.2021.

Aalto, M. (26.05.2020). Pieni vauvabuumi ei jatkunut huhtikuussa: syntyvyys laski hivenen viime vuodesta. Helsingin Sanomat. [Viitattu 20.09.2021]. Saatavilla: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000006519019.html>

Aholainen, S. (03.10.2020). ”Lasten saannin lykkäys ei voi jatkua loputtomiin” – Tutkijaryhmä uskoo, että syntyvyys lähtee maltilliseen kasvuun. Helsingin Sanomat. [Viitattu 20.09.2021]. Saatavilla: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000006657105.html>

Ervasti, A. (10.04.2020) ”Voi olla, että ajatus normaalista elämästä muuttuu”– seuraako koronakevättä vauvabuumi? Helsingin Sanomat. [Viitattu 20.09.2021]. Saatavilla: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000006470680.html>

Ervasti, A. (10.05.2020). Kysely: Yli puolet alle 40-vuotiaista pitää nykyelämää liian epävarmana lastensaantiin – myös toiveiden ajatellaan muuttuneen. Helsingin Sanomat. [Viitattu 20.09.2021]. Saatavilla: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000006503545.html>

Färding, A. (17.09.2020). Pikkulasten määrän kasvu tyrehtyi Helsingissä, yksinasuvien osuus kasvanut. Helsingin Sanomat. [Haettu 20.09.2021]. Saatavilla: <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000006638693.html>

Grönholm, P. (09.05.2020). Viimeinen kierros. Helsingin Sanomat. [Viitattu 20.09.2021]. Saatavilla: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000006502121.html>

Grönholm, P. (16.06.2020). Suomen syntyvyys kääntyi juuri nousuun, kun päälle iski ”epävarmuuksien epävarmuus” – tutkija Anna Rotkirchin mukaan koronaepidemia osoitti suomalaisten vahvuuden. Helsingin Sanomat. [Viitattu 20.09.2021]. Saatavilla: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000006542276.html>

Grönholm, P. (08.09.2020). Jos Suomi ei ennakoit tulevaisuuden väestöä, muutkin poliittiset päätökset ovat vääriä, sanoo Väestöliiton toimitusjohtaja. Helsingin Sanomat. [Viitattu 20.09.2021]. Saatavilla: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000006628023.html>

Gullichsen, A. (28.08.2020). ”Onko sinussa jotakin vikaa?”. Helsingin Sanomat. [Viitattu 20.09.2021]. Saatavilla: <https://www.hs.fi/elama/art-2000006615469.html>

Hallamaa, L. (13.05.2020). Pariton sukupolvi. Helsingin Sanomat. [Viitattu 20.09.2021]. Saatavilla: <https://www.hs.fi/hyvinvointi/art-2000006505439.html>

Harju, J. (23.10.2020). Jo lähes kolmannes nelikymppisistä kaupunkilaismiehistä on lapsettomia, maaseudulla lapsettomuus on harvinaisempaa. Helsingin Sanomat. [Viitattu 20.09.2021]. Saatavilla: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000006697509.html>

Helsingin Sanomat (09.01.2021). Lukijan mielipide. Miten kotihoidon tuen poisto edistää työllisyyttä? [Haettu 20.09.2021]. Saatavilla: <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000007727836.html>

Helsingin Sanomat (10.01.2021). Lukijan mielipide. Päättäkää, haluaako Suomi vauvoja. [Haettu 20.09.2021]. Saatavilla: <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000007729886.html>

Helsingin Sanomat (14.01.2021). Pääkirjoitus. Vihdoinkin vauvoja syntyi aiempaa enemmän. [Haettu 20.09.2021]. Saatavilla: <https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000007737347.html>

Helsingin Sanomat (23.07.2020). Tutkimus ennustaa järjestyttäviä muutoksia monien valtioiden väkilukuihin. Pääkirjoitus. Helsingin Sanomat. [Haettu 20.09.2021]. Saatavilla: <https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000006579045.html>.

Helsingin Sanomat (21.05.2020). Lukijan mielipide. Rakastan puolisoani, mutta en halua lapsia. [Haettu 20.09.2021] Saatavilla: <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000006513604.html>

Helsingin Sanomat (26.07.2020). Lukijan mielipide. Jonot lapsettomuushoitoihin ovat aivan liian pitkät. Helsingin Sanomat. [Haettu 20.09.2021]. Saatavilla: <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000006582140.html>

Helsingin Sanomat (11.10.2020). Lukijan mielipide. Työelämän turvattomuus vaikuttaa syntyvyyteen. Helsingin Sanomat. [Haettu 20.09.2021]. Saatavilla: <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000006665706.html>

Helsingin Sanomat (21.11.2020). Pääkirjoitus. Syntyvyys voidaan Suomessa kääntää nousuun, mutta asenteiden on muututtava. [Viitattu 20.09.2021]. Saatavilla: <https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000007631992.html>

Loula, P. (18.12.2020). Suomalaisvanhemmat kuuluvat maailman uupuneimpien joukkoon, ja syykin selvisi tutkimuksessa: ”Ties mitä pitää mukamas tehdä, että lapsesta tulee normaali”, sanoo kahden lapsen äiti Hanna. Helsingin Sanomat. [Haettu 20.09.2021]. Saatavilla: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000007689883.html>

Loula, P. (10.01.2021). Kun korona vei olympialaiset, ammattiurheilija Taru Lahti-Liukkonen, 28, päätti yrittää lasta – Suomessa näkyy jo viitteitä vauvabuumista. Helsingin Sanomat. [Haettu 20.09.2021]. Saatavilla: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000007730138.html>

Loula, P. (15.06.2020). Tutkimus: Suomen väestö kasvanut normaalioloissa yhtä hitaasti viimeksi 1600-luvulla. Helsingin Sanomat. [Haettu 20.09.2021]. Saatavilla: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000006541494.html>

Maukonen, R. (23.04.2020). Korkeakoulututkinto, avioliitto ja sitten kotiin lasten kanssa – Japanissa naisen elämän odotetaan menevän samalla ikivanhalla kaavalla, mutta siihen on tulossa

muutos. Helsingin Sanomat. [Haettu 20.09.2021] Saatavilla: <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000006483147.html>

Maukonen, R. (16.06.2020). Syntyvyys kasvoi Uudellamaalla alkuvuonna – Husin mukaan odotettavissa on ”vilkas synnytyskesä”. Helsingin Sanomat. [Viitattu 20.09.2021]. Saatavilla: <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000006542587.html>

Perho, A. (02.04.2020). Koronaepidemian oppi toistaiseksi: Työtä ja perhettä ei pidä missään tapauksessa yhdistää. Helsingin Sanomat. [Viitattu 20.09.2021]. Saatavilla: <https://www.hs.fi/ura/art-2000006460491.html>

Pölkki, M. (30.06.2020). Vajaa viidennes hedelmöityshoidoista etenee lapsen syntymään – lapsettomuuden varjostama elämänvaihe venyy monilla vuosien mittaiseksi. Helsingin Sanomat. [Haettu 20.09.2021]. Saatavilla: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000006556964.html>

Pölkki, M. (01.09.2020). Tutkimus: Syntyvyyden väheneminen ei johdu vain lapsen saannin lykkäämisestä, lapsiluku Suomessa pienenee voimakkaasti ensimmäistä kertaa vuosikymmeniin. Helsingin Sanomat. [Viitattu 20.09.2021]. Saatavilla: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000006620661.html>

Salmela, J. (13.01.2021). Synnytysten määrä kääntyi Uudellamaalla kasvuun ensi kertaa kymmeneen vuoteen: ”Tämä on erittäin lupaava uutinen”. Helsingin Sanomat. [Haettu 20.09.2021]. Saatavilla: <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000007736244.html>

Sippola, J. (24.09.2020). Ruotsin syntyvyys laskee, mutta kukaan ei tiedä, miksi. Helsingin Sanomat. [Viitattu 20.09.2021]. Saatavilla: <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000006646206.html>

Tyystjärvi, I. (29.07.2020). Suomen vauvakadon synkin vaihe on väistynyt tänä vuonna, mutta koronapandemia voi tuhota orastavan toivon – ”Tämä voi kaataa perheenisäyssuunnitelmat kokonaan”. Helsingin Sanomat. [Viitattu 20.09.2021]. Saatavilla: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000006585000.html>

